

Nummer 2/2012 • Pris 2 e

SFV fick ny logo

Nytänkande i
biblioteksvärlden

Virginia Woolf och tiden

Svenska nu får positivt
bemötande

Gotlands kopplingar
till Bysans

Svenska folkskolans vänner

Om biblioteken vill överleva måste de tänka i nya banor och erbjuda kunderna nya tjänster. Bibliotekschef **SUNNIVA DRAKE** på sidan 18.

TOVE FAGERHOLM gör en djupanalys av Virginia Woolf, hennes tidsbegrepp, och det tidlösa i hennes produktion. Sidan 34.

» En färsk studie gjord av Helsingfors universitet visar att hela 49 procent av eleverna i de finskspårkiga grundskolorna är positivt inställda till svenskan, medan 31 procent är neutrala. Det här kan vara svårt att tro i ljuset av de senaste årens debatt»

MAX JANSSON, AMBULLERANDE PROJEKTKOORDINATOR FÖR SVENSKA NU, SIDAN 32

SFV:s ordförande Per-Edvin Persson: mycket sker inom SFV	6
Pristagare, medaljörer och stipendiater vid utdelningsfesten.....	8
Johan Fridolf Hagfors skapade Modersmålets sång.....	11
Stefan Johansson ny vd för Axxell utbildning	12
I folkmusikens tjänst: Ann-Mari Häggman.....	15
Nytänkande i biblioteksvärlden: Sello i Alberga, Esbo	18
Resurscentret Föregångarna tror på individen	22
Nytt från Studiec centralen	24
Världens bästa studiemetod: e-cirkeln!	26
Teaterrecension: Remont.....	29
Mariehamns litteraturdagar	30
Tove Fagerholm: Virginia Woolf och tiden.....	34
Inte bara hotbilder: Svenska nu får positivt bemötande.....	40
Kolumn: Gustaf Widén.....	42
Med Lars Huldén hos fångarna på Kajaneborg.....	44
Gotland och Bysans.....	48
Borghill Lindholm har aldrig haft svårt att stå för sina åsikter.....	52

Sveriges kommuner och landsting besökte Sveps

Verksamhetsledare **PETER ROLIN** (stående till vänster) och jobbcoach **LARS KOSKINEN** (stående t.h.) har huset fullt.

SKL, Sveriges kommuner och landsting, gjorde en studieresa till Finland i februari. Temat för studieresan var kopplingen mellan ungdom, skola och arbete.

– SKL hade fått tips om Sveps bland annat för att Sveriges arbetsmarknadsminister **Hillevi Engström** nyligen besökte oss, och de hade också läst om vår verksamhet på nätet, berättar Sveps verksamhetsledare **Peter Rolin**.

Ungdomsarbetslösheten i Sverige är hög och man söker därför ständigt efter goda initiativ som kan hjälpa ungdomar att komma vidare till arbete eller studier.

De 22 tjänstemännen var intresserade att få veta

mera om de åtgärder Sveps sätter in för att stödja ungdomar som på något sätt riskerar att marginaliseras i samhället. Studieguppen kom från enheten för Lärande och Arbete. De fick info om ungdomsverkstäder, uppsökande ungdomsarbete, samarbete med utbildningsarrangörer och arbetsförvaltningen på nationell plan samt praktiska exempel.

– De var intresserade av att höra hur vi arbetar, hur en ungdomsverkstad fungerar, och också vilka behov de unga som kommer till oss har. Vår roll som samlande resurs för svensktalande ungdomar i hela huvudstadsområdet fanns också på diskussionsagendan.

SFV fick ny logo

SFV:s grafiska linje förnyas. En viktig symbol, en ny logo, presenterades av SFV:s kanslichef Johan Aura på utdelnings- och vårfesten den 28 mars inför en publik på cirka 130 inbjudna gäster.

SFV:s nya märke återspeglar SFV:s långa historia, men är även tidlös och lever starkt i tiden. Den har tagits fram av marknadskommunikationsbyrån OS/G. Under utdelningsfesten syntes även en ny devis: ”Med lite hjälp av vännerna”.

Arbetet med den nya grafiska linjen utvidgas småningom att även gälla Svenskbygden.

SFV:s nya logo premiärvisades under utdelningsfesten.

Bevingade ord

Nyckeln till framgång är uppriktighet.
Har du en gång lärt dig spela uppriktig är din lycka gjord.

Jean Giraudoux

Djupt skådande i drömmen, i gärning fast

Catharina

GRIPENBERG

Biträdande kanslichef, chefredaktör
Svenska folkskolans vänner

SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER firar i år sitt 130-årsjubileum. Jubileet firas i en tid av osäkerhet och förändring i världen och i Finland. Världsekonomin hostar betänkligt, Finlands ekonomiska utsikter består mer av frågetecken än av utropstecken, i Europa gör sig olika extrema åskådningar gällande och i Finland lever vi ännu i sviterna av förra vårens "jytty".

SFV TILLKOM i en tid och ett samhälle som präglades av uppvaknande ambitioner. Näringslivet, infrastrukturen, förvaltningen, kyrkan, medborgarsamhället – snart sagt alla samhällsområden upplevde under andra hälften av 1800-talet omvälvande förändringar. En central komponent i utvecklingen, både på svenskt och finskt håll, var bildningsarbetet. Man insåg i Finland att om landet verkligen skulle *höjas till nationernas antal* skulle det förutsätta en högre bildningsnivå.

ISFV:s första stadgar fastslogs föreningens uppgift: *"att verka för folkskolans inrättande bland landets svenska befolkning, äfvensom att genom utgivande och spridande af folkskrifter, inrättande af folkbibliotek, populära föredrag och andra lämpliga medel befrämja dess bildning"*. Den tämligen konkret formulerade uppgiften vittnar om hur den omgivning där föreningen var tänkt att verka såg ut. Formuleringen kan jämföras med de nu gällande stadgarnas syftesparagraf: *"att främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning genom att understödja skolor, barnträdgårdar och bibliotek, utge studieunderstöd ävensom stödja andra former av finlandssvenska bildnings- och kultursträvanden"*. Den mer allmänna formuleringen i dagens stadgar berättar att många av de ursprungliga målen med tiden uppnåddes.

DAGENS BEHOV är annorlunda och kanske mer diffusa än för 130 år sedan. Om en ort, då, helt saknade folkskola, bibliotek, tillgång till skrifter o.s.v. var behovet kanske lätt att ringa in, trots att strävan att åstadkomma en tillgång till bildning var ambitiös. Idag då det finns bibliotek och skolor, då nästan varje hushåll har en teve och internetuppkoppling, då alltfler dagligen bär med sig en smarttelefon och en läsplatta med en lagringskapacitet motsvarande flera tiotals tusen böcker, är det konkreta bildningsbehovet svårare att definiera. Det kan åtminstone inte entydigt definieras som tillgång till en institution som en skola eller ett bibliotek. Samtidigt påstår ingen att bildningstörsten skulle vara släckt idag. Behovet av orientering har vuxit då mängden rå kunskap har exploderat.

SFV HAR under 2011 genomfört en strategiprocess som resulterat i en modern tolkning av föreningens syfte. *SFV vill stärka det svenska i Finland genom utbildning, förlagsverksamhet och understöd som en folkrörelse för bildning, kunskap och kultur*. För oss sentida efterföljare är det att hoppas att SFV:s stiftare, **Wilhelm Grefberg**, skulle omfatta denna målsättning! Då kan folkrörelsen SFV med bibehållen målmedvetenhet arbeta enligt devisen som pryder Folkbildningsmedaljen: *Djupt skådande i drömmen, i gärning fast*.

SFV:s ordförande Per-Edvin Persson:

Mycket sker inom SFV och i världen

SFV fyller 130 i år men har valt att fira i arbetets tecken. Genomförandet av den nya SFV-strategin har kommit igång, och mycket kommer ännu att ske. Svenskbygden hade en pratstund med SFV-ordföranden Per-Edvin Persson inför SFV:s utdelnings- och vårfest i slutet av mars.

SEDAN SENASTE årsfest har mycket skett inom föreningen och världen. Vår mångåriga kanslichef Christoffer Grönholm avled kort efter senaste årsfest och hans efterträdare Johan Aura tillträdde i september. SFV:s styrelse har slutfört första fasen av sitt strategiarbete och har även inlett det praktiska genomförandet, berättar Persson.

I strategiarbetet ingår en intern utvärdering av föreningens hela verksamhet. En del av besluten har även debatterats i offentligheten, och Persson vill därför betona vilka principer som väglett styrelsen.

– När strategiarbetet tillsammans med den dåvarande styrelsen och kanslichefen inleddes utkristalliserades följande verksamhetsidé eller kärnideologi för SFV: Vi vill stärka det svenska i Finland genom utbildning, förlagsverksamhet och understöd, som en folkrörelse för bildning, kunskap och kultur.

En så gammal förening som SFV kan inte blint stirra på de

urkunder som skrevs då föreningen stiftades. Som grund för de nya kärnvärdena står ändå visionen om att svenskan är och förblir en självklar del av den finländska vardagen.

– Den centrala verksamhetsidén står på så sätt i samklang med stadgarnas syftesparagraf, men med en lite modernare tolkning. I sammandrag säger stadgarna att föreningen skall främja bildningsarbetet bland Finlands svenska befolkning, säger Persson.

Fokusering i verksamheten

Styrelsen strategiarbete sammanfattades i orden fokusera, prioritera, konsolidera och professionalisera.

– Fokusera innebär att vår verksamhet koncentreras till stadgarnas centrala syftemål. Prioritera betyder att vi måste välja vilka verksamheter vi skall syssla med, och vad vi är tvungna att välja bort. Konsolidera innebär en vettig förmögenhetsförvaltning, och professionalisera att allt SFV

gör, skall göras på högsta professionella nivå.

Per-Edvin Persson säger att grundprinciperna reflekterar det ansvar styrelsen har för föreningens framgång och fortbestånd.

– En hållbar ekonomi betyder att man är kostnadseffektiv och fortsättningsvis lever efter tillgångarna, och att förmögenheten förvaltas på ett klokt sätt som ger bestående avkastning. Samtidigt betyder en hållbar ekonomi att den verksamhet som kan bedrivas kommersiellt också bedrivs kommersiellt.

Som exempel nämner Persson förlagsverksamheten, där styrelsen satte igång den förlagsfusion som fortfarande är föremål för en viss debatt i offentligheten.

– Ur ekonomisk synpunkt fanns det knappast alternativ. SFV hade i årtal hållit Schildts förlag flytande genom årliga verksamhetsbidrag på en halv miljon euro. Också om förlagsverksamhet naturligtvis inte enbart handlar enbart om pengar måste de ekono-

miska ramarna vara hållbara och ett företag skötas som ett företag. Min gode vän och kollega, den numera avlidne amerikanska organisationscoachen Roy Shafer sammanfattade detta i orden ”no margin, no mission”. Utan ekonomi kan inte heller de ideella målen nås.

Emotioner mot ekonomi

Debatten kring förlagsfusionen färgades av rätt starka emotionella inslag av debattörer som inte hade ett ekonomiskt ansvar i ärendet. Persson riktar ett tack till Stig-Björn Nyberg, som blev Schildts sista styrelseordförande, och som axlade ansvaret för att genomföra fusionen från SFV:s sida.

– Sitsen var inte lätt, men Nalle representerade en så unik sakkunskap både från förlags- och bokhandelsvärlden att han om någon hade förutsättningar att få jobbet gjort. Vilket han fick. Jag är övertygad om att SFV gjorde rätt i att låta förlagen gå samman: ett starkare förlag skapar helt enkelt bättre

verksamhetsförutsättningar.

Persson ser förlagsfusionen som det första steget i SFV:s nya strategi. Parallellt med detta började styrelsen också rationalisera föreningens fastighetsmassa genom att köpa ett helt stenhus i Tölö.

– Det köpet finansierades genom att i stället sälja ut strölägenheter och fastigheter som SFV hade på olika håll i staden och i landet. Föreningens samtliga hyresgäster i Helsingfors kunde sedan erbjudas en ny bostad i det nyrenoverade huset. Genom att koncentrera fastighetsägandet till några hus där SFV äger hela aktiestocken när vi stora fördelar när det gäller fastighetsskötsel och boendeservice, berättar Persson.

Även SFV:s bolag omfattas av den nya strategin.

– I offentligheten har uppgiften om samarbetsförhandlingarna inom Axxell mötts med en viss bestörtning, men även här måste jag som styrelseordförande för Axxell framhålla att några andra utvägar inte finns. Orsaken ligger

i Axxells tillkomsthistoria, då flera små och olönsamma enheter har slagits samman. Som en följd av detta har Axxell haft verksamhet på nio orter, 19 verksamhetspunkter och i 78 hus. Alla inser att detta är fullständigt ohållbart på sikt, då understöden snarare minskar än ökar, medan kostnaderna skjuter i höjden.

Persson avslutar med att betona att SFV alltså ingalunda håller på att demolera det finlandssvenska bildningsarbetet. Med den nya strategin försöker SFV tvärtom se till att ett livskraftigt bildningsarbete är möjligt även under de följande 130 åren.

– Vi bär vårt ansvar gällande donatorernas önskemål genom att förvalta förmögenheten klokt och se till att medel finns för viktiga bildningsinitiativ även i framtiden. SFV är fortfarande en viktig aktör inom det finlandssvenska bildningsarbetet och kommer att vara det även i framtiden, om möjligt ännu livskraftigare och starkare.

Med sin nya strategi försöker SFV se till att ett livskraftigt bildningsarbete är möjligt även under de följande 130 åren, berättar styrelseordföranden **PER-EDVIN PERSSON**. Fotografiet är taget på hans arbetsplats, vetenskapscentret Heureka i Vanda.

Pristagare, medaljörer och stipendiater vid SFV:s utdelningsfest 28.3.2012

KULTURPRISET ur Signe och Ane Gyllenbergs fond (15 000 euro) tilldelades i år professor Ann-Mari Häggman. Hon har under ett liv i vetenskapens och bildningens tjänst varit en central aktör inom finlandssvenska strävanden på högsta strategiska nivå (se ingående intervju på sidan 15).

Häggman är mest känd som expert på finlandssvensk folkmusik. Hon tog initiativ till Finlands svenska folkmusikinstitut och har i olika egenskaper lett dess verksamhet i tre decennier, 1978-2008.

Hennes meritförteckningen är förbluffande lång då allt gäller en enda person; publikationer, vetenskapliga artiklar, skrifter och uppdrag, forskning och insamlings-expeditioner, verksamhet inom vetenskapliga samfund, bildningsverksamhet och aktivitet i allmännyttiga föreningar och stiftelser.

Häggman inledde sitt yrkesliv som arkivarie vid Svenska litteratursällskapets folk kultursarkiv hösten 1968. År 1992 disputerade hon för doktorsgraden på en avhandling om finlandssvensk sångtradition och 1993-95 verkade hon som biträdande professor i folkloristik vid Helsingfors universitet. Hon har undervisat vid Sibeliusakademien, Åbo Akademi och universitet i Sverige och Norge. Hon har också varit medlem av styrelsen för Åbo Akademi i Vasa och är sedan 1981 medlem av Svenska litteratursällskapets styrelse.

Häggman har varit ordförande för Finlands svenska spelmansförbund och Föreningen Brage i Vasa. Hon har varit medlem

Kulturpriset, **ANN-MARI HÄGGMAN.**

Folkbildningspriset, **ROGER HOLMSTRÖM.**

av Statens tonkonstkommission, Delegationen för Kaustbyfestivalen och styrelsen för Kansanmusiikin keskusliitto. Folkmusikorganisationerna har utsett henne till Vuoden Wäinö (Årets Väinämöinen) 2012.

Förutom vetenskapliga skrifter

Brobygggarpriset, **PIRKKO NUOLIJÄRVI.**

Christoffer Grönholms pris, **ASTA RAUHALA.**

har hon utgivit sångböcker för allsång i föreningar och ett trettio-tal folkmusikskivor; hon var den första att utge skivor med finlandssvensk folkmusik i slutet av 1960-talet.

FOLKBILDNINGSPRISET på 10 000 euro gick till akademilektorn, filosofie doktor Roger Holmström, Åbo, för en sällsynt gedigen finlandssvensk kulturgärning. Han knöts till Åbo Akademi som ung litteraturvetare redan i början av 1970-talet och utsågs 1978

till lektor i litteraturvetenskap, en tjänst som han till hösten pensioneras från. Under långa perioder har han också skött ämnets professur och 1991 var han gästprofessor i svensk litteratur vid University of Washington i Seattle, USA. Holmströms

pedagogiska insats, som präglat flera generationer av finlandssvenska humanister, har karakteriserats som ett under av flit och omsorgsfullhet.

Vid sidan av undervisningen har han profilerat sig som forskare. Doktorsavhandlingen "Karakteristik och värdering" (1988) var en djupdykning i tidig finlandssvensk litteraturkritik. Den tvådelade biografien över Hagar Olsson (1993, 1995) kan ses som Holmströms centrala litteraturhistoriska verk, ett mångfasetterat diktarpporträtt som samtidigt växer ut till en skildring av modernismens genombrott i Finland. Dessutom har han ägnat sig åt närläsning av Bo Carpelans roman "Urwind" i studien "Vindfartsvägar" (1998) och i olika sammanhang analyserat finlandssvensk folklivsskildring.

Roger Holmström var ordförande för Runebergssällskapet i Åbo 1978-90 och för Svenska litteratursällskapets litteraturvetenskapliga nämnd 1992-98. Under mer än ett decennium tillhörde han redaktionen för Finsk Tidskrift, där han under hela sin karriär varit en

SVENSKLÄRARYRKESTIPENDIUM på 5 000 euro: (i alfabetisk ordning) Marjatta Ahokas, Marianne Autio, Sirpa Frondelius, Päivi Innala, Oili Jokinen, Arto Kallio-koksi, Ulla Stenman, Anne Suontaus, Heli Vuorela, Hillevi Österman

uppskattad medarbetare.

BROBYGGARPRISET på 10 000 euro gick till Pirkko Nuolijärvi, Helsingfors. Som direktör för Institutet för de inhemska språken (tidigare Forskningscentralen för de inhemska språken), medlem av språklagskommittén och aktiv språkpolitisk opinionsbildare har Pirkko Nuolijärvi alltid framhållit att svenskan är det ena av våra nationalspråk och arbetat för att bevara eller stärka dess ställning. Detta har hon gjort både internt inom Forskningscentralen, i samarbetet med myndigheter och institutioner i Finland och som aktör inom det nordiska och europeiska språksamarbetet, bl.a. Nordiska ministerrådets språkpolitiska grupp. Tack vare henne har många kolleger och samarbetspartner fått en mer positiv syn på den finländska tvåspråkigheten och nyttan av den.

Samtidigt har Pirkko Nuolijärvi lyft fram finskans betydelse i Sverige och i det nordiska samarbetet, och på det viset varit en dubbel brobyggare.

CHRISTOFFER GRÖNHOLMS PRIS på 10 000 euro gick till Asta Rauhala, Åbo.

Som lärare är Asta Rauhala en riktig eldsjäl när det gäller att försvara tvåspråkigheten i Finland.

Hon är aktiv

debattör och har skrivit flera kåserier i Svensklärarnas medlems-tidning Poppis. I sin undervisning har hon betonat kontakten med världen utanför skolan och hennes elever har fått besöka svenskspråkiga företag och skolor i Finland, och teaterbesök på svenska är en tradition. Humor, tolerans och kärleken till svenska språket och finlandssvensk kultur är hennes verktyg i undervisningen. Kontakter har knysts även till Sverige: i samarbete med Naantalin lukio (Päivi Mattila) och Turun klassikon lukio (Arto Heiskanen) blev det ett mångårigt samarbete med gymnasieskolorna i Göteborg.

Asta Rauhala har varit aktivt verksam som styrelsemedlem i Svensklärarna och i föreningen Pohjola-Norden i Åbo.

Lektor Asta Rauhala var också med och skapade en webbplats för finländarnas historia (Svenska i grevens tid) i märkesårets tecken 2008. Den här webbplatsen är avsedd för finska och svenska skolor och en del sidor används fortfarande i historie- och svenskundervisning.

FOLKBILDNINGSMEDALJEN och 2 500 euro fick (fr.v.) **HARRIET LINDROTH**, för sina över 40-åriga insatser som ledare och regissör för Madrak, **BENITA KAVANDER**, för sina engagerande debattinslag, främst gällande skolfrågor och svenska frågor, **STAFFAN BRUUN**, för sina folkbildande historiereportage i Hbl, **GEORG HANNUS**, för sitt engagemang för anpassade boenden för äldre och återskapandet av prostens Aspegrens trädgård vid Rosenlund samt **FRITZ-OLLE SLOTTE**, för sin kreativa insats på kulturscenen i norra svenska Österbotten.

HAGFORSMEDALJEN och 2 500 euro gick till (fr.v.) **TORBJÖRN ENGMAN**, för arrangerandet av festivalen "Visor så in i Norden". **RITA BERGMAN**, för sina insatser för musik- och kulturlivet i Östra Nyland, **VIVEKA BÄCK**, för sin okuvliga kamp för svenskan på olika fronter, **ELISABET FÄLT-GRÖNQVIST**, för sina pionjärinsatser inom Ung företagare i skolvärlden, **BEN JOHANS**, för sin insats för den åländska litteraturen i synnerhet men även allfinlandssvenska boksatningar och **PERTHOMASFOLK**, för sitt engagemang i en mängd olika organisationer och föreningar.

Vid sidan av skolan har hon också varit med i en arbetsgrupp att arrangera åbopor en möjlighet att språkbada på svenska i "Kocka på svenska" kvällar. Pohjola-Norden (Åbo) publicerade boken Kocka på svenska 2010 med Svenska kulturfonden som finansiär.

Finskans och svenskans gemensamma ord är ett fritidsintresse som länge har intresserat Asta Rauhala. Svenska nu-nätverket har en del av hennes material på sina www-sidor och på gymnasieelevernas möten i Göteborg har unga finnar och svenskar fått gissa ordens betydelse.

Fortsatta studier vid universitet har blivit ett nytt fritidsintresse med fokus på gemensamma ord i svenskan och finskan.

LILLHOLMSSTIPENDIET: Författaren Fredrik Lång, Helsingfors.

BEIJARHOLMSSTIPENDIET: Lärarparet Annika och Jan-Erik Gustafsson, Karis.

Äntligen en plakett

Johan Fridolf Hagfors skapade Modersmålets sång

Kulturprismottagare **Ann-Mari Häggman** valde i sitt festal under SFV:s utdelningsfest (se föregående artikel) att behandla Modersmålets sång av Johan Fridolf Hagfors.

SÅNGEN SKREVS i juni 1897 och tillägnades Akademiska sängföreningen, där Hagfors sjungit första tenor. Noterna överlämnades i samband med SFV:s sängfest i Åbo 18-20 juni 1897. Uruppförandet skedde i Helsingfors universitets solennitetssal den 6 maj 1898. Tre år senare togs den med i sångboken *Sjung!* och efter sängfesten i Helsingfors 1907 och firandet av första Svenska dagen 1908 kan man säga att sången blev allmän.

Häggman konstaterar att "Modersmålets sång" är en av de sånger som ingår i det som brukar kallas "den finlandssvenska sångskatten".

– Begreppet "sångskatt" har en inneboende värdeladdning; det är inte fråga om vilka sånger som helst, det är sånger som ur ett finlandssvenskt perspektiv anses värdefulla.

Därför har sången enligt Häggman uppmärksammats både positivt och negativt.

– För några år sedan var den föremål för diskussion vid en av SFP:s partidagar. Det hade väckts ett förslag om att den skulle bytas ut mot någon sång som var mindre exkluderande. Intressant är att Hagfors text i sig själv inte är exkluderande. Han talar om modersmål – i princip kan det gälla vilket modersmål som helst. Visserligen skall detta modersmål ljuda "i tusen sjöars land".

Häggman tror att det förmodligen var sångens kontext, dess his-

Hagforsplaketten avtäcktes under en högtidlig ceremoni av initiativtagaren **SIXTEN WESTERBY**, Svenska folkskolans vänners styrelseledamot **MIKAEL REUTER** och ordföranden för Svenska Finlands folktung **CHRISTINA GESTRIN**.

tor, som upplevdes som en belastning.

– Sången byttes inte den gången. Men för mig som visforskarare var det intressant att notera att sången än en gång blev föremål för diskussion. Att en sång mer än hundra år efter sin tillkomst väcker känslor och engagerar, visar att det är en sång som tillmäts stor betydelse.

Hagfors-plakett

Sången och Hagfors fick förra Svenska dagen ett länge efterlängt erkännande då en minnesplakett avtäcktes i Åbo. Plaketten fästes på det trähus vid Köpmansgatan 16 i Åbo där Hagfors bodde då han 1897 skrev sången.

Initiativtagare till plaketten var **Sixten Westerby**, som i egenskap av konferencier på flera av Folktingets Svenska dagen-fester i Åbo efterlyst en minnesplakett. SFV hörsammade sedan förslaget och lät tillverka minnesplaketten.

Mikael Reuter, som representerade SFV:s styrelse under ceremonin, citerade den kända svenska språkvårdaren **Catharina Grünbaum** som konstaterat hur *Modersmålets sång* skiljer sig från de andra genom sin allmängiltighet: "Modersmålets sång är så skriven att den kan passa varje modersmål. Här finns inte en stavelse om trohet mot ett särskilt land eller om fanor med nationens färger".

Stefan Johansson ny vd för Axxell utbildning

Då Svenskbygden träffar Axxells nya verkställande direktör Stefan Johansson har han hunnit vara på jobb i tre veckor. Han kommer till ett bord som är färdigdukat med många utmaningar – både interna och externa.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

TROTS ATT Stefan Johansson de senaste åren mest jobbat med bostadsfrågor och politik i den offentliga administrationen, är han inte okänd i de finlandssvenska bildningskretsarna. Han var bl.a. rektor för SFV:s brevinstytut (senare Distis) under en period på 80-talet.

– Så det känns lite som att gå varvet runt då jag nu börjar på Axxell, där SFV är huvudman. Jag har alltid drivits av en vilja att göra en insats för det svenska i Finland. Det känns bra att på ett konkret sätt få jobba för de finlandssvenska bildningsfrågorna, som ju ur alla synvinklar är avgörande för oss, säger Johansson.

”Utmaningarna är många” är tre ord som enligt Johansson kanske lite för lätt upprepas i alla möjliga och omöjliga lägen, men när det gäller Axxell tycker han att det finns fog för att använda dem.

– Folk har redan vant sig vid

Axxell som utbildningsaktör, men egentligen är ju Axxell en rätt ny konstruktion som uppstod först år 2008 som en följd av en rad fusioner på andra stadiets utbildningssektor. På en mycket kort tid slogs många enheter med mycket varierande ägarstruktur ihop, och man kan bra säga att vi fortfarande lever mitt i en övergångsperiod.

Enligt Johansson landar siffrorna för innevarande år på en omsättning på 34 miljoner euro, med ett strukturellt underskott på cirka 400 000 euro.

– Hittills har underskottet finansierats av välvilliga fonder och stiftelser. I längden skall Axxell ändå bära sig själv. I tillägg till en rationalisering av hur Axxell verkar i olika hus och byggnader innebär det tyvärr också personalminskningar; både pensioneringar och direkta uppsägningar. Samarbetsförhandlingarna inleds innan jag kom på jobb.

Axxell skall trimmas

Sparåtgärderna och rationaliseringarna handlar inte bara om ett strukturellt underskott. Axxell måste även trimmas med tanke på externa faktorer.

– Vi vet nu att årskullarna minskar de närmaste åren, för att senare åter växa en aning. Årets gemensamma elevantagning är nu förbi, och vi ser att antalet sökande minskat jämfört med det mycket goda året 2011, för att landa ungefär på 2010 års nivå. På sina håll inom vårt uppsamlingsområde i ser vi också att gymnasiebenägenheten stigit kännbart, särskilt i Hangö.

Stefan Johansson är därför glad över att nybygget i Karis nu står färdigt (se Svenskbygden 1-2012). Han hoppas att den nya fina byggnaden invid järnvägsstationen skall locka studerande också längre ifrån.

– Många har ställt nybyggets

→ kostnader mot de aktuella sparåtgärderna, men de två sakerna har inte direkt med varandra att göra. Har vi inte moderna och ändamålsenliga lokaler kan vi inte locka tillräckligt med elever – vilket fort leder till en ond spiral. Som en framtidssatsning är huset alltså absolut på sin plats, säger Johansson.

Färre byggnader, bättre avtal

Idag verkar Axxell i nio kommuner, på nitton olika verksamhetspunkter och i sjuttioåtta olika byggnader. Det är klart att Johansson här har mycket att göra.

– Söker man sparobjekt är fastighetskostnaderna, i tillägg till personalkostnaderna, något man på riktigt kan påverka. Slutmålet är bl.a. att Axxell utbildning skall vara hyresgäst i fastigheterna, inte en ägare av fastigheter.

Enligt Johansson når Axxell stora ekonomiska fördelar då fastighetsbeståndet och hyresavtalen optimeras. Problemet är bara att åtgärderna inte går i en handvändning – förhandlingarna tar oftast flera år då fastigheternas gamla ägarstruktur kan vara ganska komplicerad.

– I vår strategi ingår inte ännu några förändringar gällande verksamhetspunkterna, men trenden bland de finlandssvenska aktörerna är ju klar; man ser över arbetsfördelningen och där det är vetligt och motiverat kan man byta

upprätthållare. Också statsmaktens signaler är tydliga; enheterna och aktörerna skall vara tillräckligt stora, och i dagsläget finns det knappast ökade statsandelar i sikte.

– Men fast detta till en del sker på grund av yttre tryck, skall vi inte hasta oss. Några tvångsaktenskap kan det inte bli fråga om, utan överläggningarna skall ske med största respekt för de självständiga aktörerna. Vi skall helt enkelt vara villiga att diskutera öppet.

Johansson ser ändå med tillförsikt på det offentligas inställning till utbildningen, även i tider av pågående ekonomisk kris.

– Den sittande regeringen tycks vara enig om hur viktigt det är att satsa på ungdomar. Det skulle nog vara mycket ironiskt om man då plötsligt skulle börja skära i andra stadiets utbildning.

Utbilda till rätt yrken!

Under sina resor för att bekanta sig med Axxells enheter har Stefan Johansson mött stort engagemang och entusiasm. Viktigt just nu skulle enligt Johansson vara att kontinuerligt fundera på utbildningslinjerna, och dessutom på-

verka och styra ungdomarnas intressen i rätt riktning.

– Axxells koordinator som åker runt och marknadsför utbildningslinjerna i skolorna har en oerhört viktig uppgift. Det är inte alltid så enkelt att ta pulsen på de unga, men faktum är att vissa linjer blir pop och överfulla, medan andra linjer är nästan tomma. Ändå vet vi att samhällsutvecklingen leder till att den sociala sektorn och t.ex. VVS kommer att ha stort behov av arbetskraft i framtiden. Vi måste ha tillräcklig flexibilitet så att vi fort kan svara på samhällets behov.

Enligt Johansson är det förstås alltid ett allmänt problem att prognostisera och försöka anpassa sig till växlingar som kan ske med några års mellanrum.

– Det leder ibland till att man ibland måste gå in för kortare arbetsförhållanden, och det försvårar naturligtvis också planeringen gällande verksamhetslokalerna.

Trots att samtalet med Stefan Johansson av naturliga skäl handlar mycket om pengar och resurser, vill Johansson poängtera att han ser på sitt arbete på Axxell som något mer än en administrationspost.

– Visst handlar det också om ett kall. Om man tror man på att det finns en finlandssvensk gemenskap så inser man fort att det är slut med det finlandssvenska om det inte i alla regioner finns yrkesfolk som jobbar på svenska.

I folkmusikens tjänst

SFV:s stora kulturpris på 15 000 euro tilldelades detta år professor Ann-Mari Häggman. Hon har varit både SFV:s styrelseledamot och ordförande (se Svenskbygden 3-2010), men sin största gärning har hon gjort på den finlandssvenska folkmusikens område. Det arbetet fortsätter – trots att hon redan är pensionerad från Finlands svenska folkmusikinstitut, som hon på olika poster ledde från grundandet 1978 fram till sin pensionering 2008.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

DET VAR många olika impulser som bidrog till grundandet av Finlands svenska folkmusikinstitut. Den så kallade folkmusikvägen svepte över världen på 1960-talet och nådde också Finland. Den första folkmusikfestivalen i Kaustby hölls sommaren 1968 och efter den började folk-

musikforskare och folkmusikintresserade musiker och politiker samlas till årliga folkmusikpolitiska seminarier i Kaustby.

– Syftet var att göra folkmusiktraditionen synlig och att höja folkmusikens status. I kölvattnet på dessa seminarier tillkom bl.a. Kansanmusiikki-insti-

tuutti i Kaustby, en folkmusikprofessur i Tammerfors och Finlands svenska folkmusikinstitut, berättar Häggman.

– Ett uttryck för det nya folkmusikintresset var också den första spelmannsstämman som 1972 hölls i Tenala. Det var så intressant att få vara med och samla →

ANN-MARI HÄGGMAN tar emot SFV:s kulturpris av kanslichef **JOHAN AURA** och bitr. kanslichef **CATHARINA GRIPENBERG** under utdelningsfesten 28.3.2012.

spelmännen från olika delar av svenskbygden till en gemensam stämma. Jag var då sekreterare i förbundet och kom att engagera mig på allvar, 1974 övertog jag ordförandeskapet. **Klas Gustafsson Hammars** i Borgå landskommun hade tagit initiativ till spelmansförbundet redan 1969, men först 1972 tog verksamheten fart.

Under 1970-talet växte förbundet så det knakade; när förbundet grundades var medlemsantalet trettio, och 1979 var medlemsantalet nära tusen.

– I sommar har det alltså gått 40 år från den första spelmansstämman och jubileet skall firas i Tenala med pompa och ståt. Allt sedan den första spelmansstämman har spelmansförbundet ordnat en spelmansstämman varje sommar.

De finlandssvenska ”riksspel-

mansstämmorna” ambulerar runt i svenskbygden och från början kunde man se vilken vitamininjektion en stämma var för de olika bygdernas musikliv. Det var många ungdomar som på det sättet kom med i något spelmanlag och därigenom i spelmansförbundets verksamhet. För dem blev folkmusiken en inkörspart till ett större musikintresse.

– Det är anmärkningsvärt att spelmansförbundet verkligen har haft styrkan att ordna en stämma varje år, i början trodde vi nog att orken bara skulle räcka till en stämma vart tredje eller femte år.

Spelmansförbundet var till en början upprätthållare av folkmusikinstitutet, men eftersom institutet snart växte förbi spelmansförbundet både verksamhetsmässigt och ekonomiskt såg man sig

tvungen att grunda en särskild förening, Finlands svenska folkmusikinstitut r.f., som skulle bära ansvar för institutet. Institutet har alltid haft ett mycket tätt samarbete med det finska folkmusikinstitutet och motsvarande organisationer i andra nordiska länder. Kursverksamheten har varit och är fortfarande livlig, och det är intressant att notera att ”branschen” idag domineras av unga, och av flickor.

– Tanken bakom folkmusikinstitutet var att också folkmusiken skulle få sina stödinstitutioner på samma sätt som den klassiska musiken. Då folkmusikinstitutet grundades fick vi gott flankstöd av våra finska kolleger. Statens tonkonstkommitté gav stöd, liksom kulturfonden och SFV.

Folkmusikinstitutet bedriver

forskning, insamling, undervisning och publikationsverksamhet. Överlag har både spelmansförbundets och institutets verksamhet inneburet en större synlighet och en ordentlig statushöjning för folkmusiken.

Dokumentering från 1968

Häggmans arbete för folkmusiken hade dock inletts redan 1968 då hon för Folkkultursarkivet tillsammans med **Bo Lönnqvist** reste runt i bygderna för att spela in och dokumentera folktradition, folktrö, sång och musik. Arbetet hade också ett inslag av angelägenhet – många av traditionsbärarna var gamla och det var osäkert ifall det fanns tillräckligt många som ville föra traditionerna vidare.

– Idag är de här cirka niohundra inspelningarna till största delen digitaliserade, och kommer till användning, dels av forskare som vill undersöka finlandssvensk kulturhistoria, dels av unga folkmusiker som vill bygga på sin repertoar. Fortfarande blir man tagen av hur skickliga spelmän och sångare det fanns. Oftast höll de dessutom hela sin repertoar i huvudet, utan noter.

Nu – efter en paus på tjugo år och andra arbetsuppgifter – har Häggman återgått till att arbeta med det inspelade materialet. Eftersom det är hon som har gjort inspelningarna är det viktigt att hon själv kompletterar materialet med personliga minnen om inspelningssituation, inspelningsmiljö och traditionsbärare. Det är ett nostalgiskt arbete som väcker många minnen, men också en saknad. En stor del av de spelmän och sångare som hon intervjuade på 1970-talet finns nämligen inte längre

– Man sökte ju för det mesta upp den allra äldsta genera-

tionen som kunde gamla sånger och melodier. Men det är trevligt att identifiera personerna på fotografierna och komplettera data.

Bok på kommande

– Jag går igenom materialet med tanke på att så småningom ge ut en bok. Samtidigt bygger jag upp det kontextuella materialet kring inspelningarna. När det gäller musik kan noter eller en inspelning bara till en del återge musiken. Det är oerhört viktigt att kunna berätta om sångernas härkomst och i vilka sammanhang de brukade spelas. I tiderna strävade vi också till att filma många spelmän, så att man kan se hur stråken förs och hur kontakten till eventuella dansare går till.

När Häggman idag går igenom materialet konstaterar hon att de allra första inspelningarna gjorde – och fortfarande gör – det starkaste intrycket.

– Jag var så tagen av att det fanns så mycket fin musik ute i bygderna och att den musiken fick leva ett så undanskymt liv. Och nu tänker jag: det här är en svunnen tid. Dagens människor sjunger och berättar inte på det här sättet. Och det låter så gammaldags; man umgås på ett annat sätt, titu-

lerar varandra och är mycket respektfulla mot varandra. Mina sagesmän kände tydligt att de inte bara representerade sig själva utan hela bygden. Och jag förundras över att de hade ett sådant förtroende för mig, att de lät mig ta del, inte bara av sin musik utan också av deras livshistoria.

Enligt Häggman skulle det ideala för forskningen vara att kunna lägga ut allt material på nätet. Tyvärr lyckas det inte av upphovsrättsliga skäl.

– Trots att melodierna kan vara urgamla och utan copyright, har uppträdandena, tolkningarna av musiken, sin egen copyright. Man måste också beakta sagesmännens integritetsskydd. Det är ett stort arbete att söka upp spelmännens efterlevande för att skriva avtal. Det här är också orsaken till att mitt arbete dragit ut på tiden.

Samtidigt säger Häggman att boken inte hade kunnat komma till direkt efter att inspelningarna gjordes på 70- eller 80-talet.

– Så länge jag var inne i rulljungen hade det inte gått. Nu börjar jag få något slags överblick och tror mig kunna behandla materialet på bättre sätt. Och utan alla de rutinerna som hör till ett förvärvsjobb kan jag nu i lugn och ro sitta ner för att verbalisera och formulera tankarna.

Spännande utveckling

Häggman säger att det varit mycket intressant att ha fått vara med och följa utvecklingen i hela den ”nya folkmusikvägen”.

– Under 70- och 80-talet började folkmusiken intressera även musikskolorna, vi fick en slags professionalisering av branschen. Samtidigt grundades en mängd organisationer och institutioner, och ämnet fick till och med en akademisk linje på Sibeliusakademien. →

...Ann-Mari Haggman

Nytänkande i biblioteksvärlden

Esbobiblioteket Sello i Alberga följer trenden att placera biblioteken där människor rör sig som mest – i detta fall i anslutning till köpcentret Sello. Biblioteket arbetar även på många andra sätt innovativt. – Det är en överlevnadsfråga, berättar bibliotekschefen **Sunniva Drake**, som tillsammans med **Sebastian Slotte** från ungdoms-avdelningen tar emot i entréhallen.

TEXT & BILD: RABBE SANDELIN

→ Ann-Mari Haggman minns att Folkmusikinstitutets ekonomi alltid varit ett bekymmer, trots välvilliga understödjare. Därför var det en stor lättnad då Svenska litteratursällskapet år 2008 tog över institutet, som blev en del av litteratursällskapets arkiv. Folkmusikinstitutet är nu en del av SLS arkivcentrum i Vasa där också Österbotens traditionsarkiv finns.

– Framtidsutsikterna ser alltså nu mycket goda ut. Folkmusikinstitutet är en viktig aktör som fungerar i zonen mellan forskningen och fältet. Institutet ger å ena sidan ut vetenskapliga och populärvetenskapliga skrifter, och å andra sidan sångböcker och läthäften. I den verksamheten har också SFV ofta varit med som understödare.

Ann-Mari Haggman vill helst se sitt kulturpris som en erkännelse även för alla de medarbetare och kolleger hon haft under årens lopp.

– Arbetet med folkmusiken har ju aldrig varit solospel. Jag har alltid haft mycket goda medarbetare, både i spelmansförbundet och på folkmusikinstitutet. Och sedan får man ju inte glömma bort alla spelmän och sångare på fältet, som gett mig det material som jag forskar i och som har inspirerat mig till att forska i den folkliga musiktraditionen.

BIBLIOTEKEN MÅSTE erbjuda nya tjänster, annars blir det slut. Vi skall representera det nya, och i Esbos fall den intressanta brytningen mellan urban service och landsbygd, vi skall kunna överraska kunderna, säger **Sunniva Drake**. Vi skulle nog ha mycket lite existensberättigande om det enda vi gjorde var att låna ut böcker.

Biblioteken skall enligt Drake framför allt vara intressanta offentliga rum.

– Man skall kunna droppa in och trivas, använda dator och internet, eller varför inte använda sin egen bärbara dator.

Sebastian Slotte påminner om att det till och med är tillåtet att ta sig en tupplur om man så önskar. I musikrummet finns en specialstol för detta ändamål.

Sunniva Drake säger att biblioteken förstås även i framtiden skall vara tempel för kunskande.

– Men när det gäller helhetsutbudet har nog stora förändringar skett. Musik och film kom med

redan för länge sedan, men idag skall även annat kulturliv återspeglas i biblioteket, och det innebär konstutställningar, musik- och scenuppträdanden. Vi har också musik- och spelrum med studio, och ett rum för överföring av analoga inspelningar till digitala format.

I ett land där klimatet gör att gatulivet är fattigt största delen av året kan alltså bibborna, med Sello som kanske ett av de klaraste exemplen, utgöra ett slags takförsedda piazzor för olika aktiviteter och möten. Sunniva Drake har även utvidgat verksamhetstanken att gälla sig själv. Först efter en liten stund går det upp för reportern att vi sitter i hennes ”arbetsrum”, då vi upptar scenen i entréhallen.

Nya arbetsätt

– Jag sitter här med min bärbara dator och jobbar, det blir betydligt enklare än att läsa in sig på ett arbetsrum. Folk kommer förbi med sina frågor, och även kun-

Bibliotekschef **SUNNIVA DRAKE** och **SEBASTIAN SLOTT** från ungdomssidan tar emot i Sello-biblioteket i Alberga, Esbo. Sunniva Drakes okonventionella ”arbetsrum” är scenen i entréhallen (lilla bilden). Sello har blivit känt för nytänkande, som enligt Drake är helt avgörande för bibliotekens framtid.

dena har lättare att ta kontakt. Ibland har det hänt att kunderna till och med deltar med frågor eller tips då vi har personalmöte här. De känner sig delaktiga, och det är ju dom som sist och slutligen står för fiolerna.

Biblioteksvärlden är enligt Drake lite chockerad över hennes metoder, men de flesta är nyfikna och resultaten i Sello talar dessutom för att man är på rätt väg. Det går att bjuda på sig själv, och flytta ut från rollen som lite byråkratisk service till samarbetspartner med kunderna. Sellos exempel kunde duga för många andra skattefinansierade tjänster.

– Många har förutspått att bibliotekerna går mot en sakta död och förtvinande, men vi visar att man kan ändra på konceptet för att behålla kunderna. Det krävs bara några enkla beslut, och att man själv visar gott exempel. Nu får vi studiebesök och grupper eftersom vi börjar vara kända för att arbeta lite annorlunda. Senast hade vi gäster från Skottland.

Esbo satsar på bibborna

En fördel för Sunniva Drake och Esbobiblioteket är att staden även i skuggan av den ekonomiska krisen valt att satsa på biblioteket. Ur hela landets synvinkel är Esbo en

välmenad stad, och beslutsfattare har sett det som sin plikt att se till att biblioteken är de bästa i Finland. Esbos lokalbibliotek finns kvar, liksom två bokbussar.

– Samtidigt är staden förstärkt intresserad av att kvadratmetrerna används vettigt. I det här biblioteket verkar också ett medborgarkontor, där man får allehanda kommunal service.

Man har också valt att satsa mycket på barn och ungdom.

– På grund av våra fina utrymmen har vi blivit en samlingsplats för ungdomarna, berättar Sebastian Slotte. Vi är toleranta, men vi sätter förstärkt även gränser.

Bibliotekets entréhall fungerar som mötes- och utställningsplats.

Barnavdelningen har bullerdämpare som också fungerar som belysning.

→ Slotte ser det som mycket viktigt för framtiden att ungdomarna hittar till biblioteken. I Sello heter ungdomsavdelningen *Point* och riktar sig till ungdomar på 13–20 år.

– I början handlar det inte så mycket om läsning, utan om att spela, använda datorerna och träf-

fa vänner.

I dagsläget har Sello så mycket ungdomskunder att en ungdomsarbetare på heltid skulle vara på sin plats. Ansökan är inne.

– Vi satsar gärna på ungdomarna, och hjälper så gott vi kan, men vi är bibliotekarier, inte ungdomsarbetare. Vi hoppas på ett posi-

tivt beslut.

Biblioteken och speciellt Sello-bibban har också blivit en viktig led i Esbos integreringsarbete. Konceptet med öppna mötesplatser passar invandrarungdomarna som är vana vid det från förr, och många söker sig också till biblioteket för att få jobb.

– Vi började anställa invandrare redan på 90-talet, så det är inget nytt för oss. Och det är inte bara ett sätt att ordna jobb – vi är ju intresserade av att kunna ge god kundservice när det gäller littera-

Biblioteket Sello i Alberga är ett av finlands mest frekventerade bibliotek.

Biblioteket öppnades år 2003, och har en yta på cirka 5900 kvadratmeter.

Dagligen besöks biblioteket av cirka 3500 kunder.

Musikavdelningens "tupplurs"-stol prövas av Svenskbygdens redaktör.

turen på utländska språk.

I biblioteket finns i dagsläget böcker på 40 olika språk. T.ex den ryska avdelningen är stor och har omfattande utlåning.

– Barnverksamheten har förstås alltid funnits, men vi har utvecklat den till en lokal träffpunkt för småbarnsföräldrarna. De har ett speciellt utrymme där det också finns lektyr för vuxna. Grundtanken är att de skall komma ofta, trivas och känna sig hemma.

Sello-biblioteket har satsat mycket på inredning och utsmyckning med konstverk. **SEBASTIAN SLOTTÉ** arbetar på ungdomsavdelningen.

Resurscentret Föregångarna tror på individen

Resurscentret Föregångarna i Vasa har sedan år 2000 fungerat som en social arbets- och ungdomsverkstad. Idén är att hjälpa personer att hitta sin plats i tillvaron, vare sig det gäller arbete, studier eller andra sociala sammanhang.

TEXT: RABBE SANDELIN

MAN KAN använda ett populärt nyord, och kalla oss för "livscoach", berättar verksamhetsledare **Peter Kallio**. Deltagarna är både ungdomar och vuxna. Kunder kommer från arbets- och näringsbyrå, socialbyråer, från skolorna och läroinrättningarna.

Svenskbygden sitter ner tillsammans med Peter Kallio, handledare **Daniel Åkermark** och ungdomslots **Niclas Risku** på Föregångarnas kansli på Handelsplanen i Vasa för att i grundreda ut orden och begreppen.

– De försämrade konjunkturerna efter 2008, då ungdomsarbetslösheten steg markant, syns genast i vår statistik. Medelåldern bland våra deltagare sjönk då från 35 till 26 år, berättar Daniel Åkermark, som leder arbetssökande.

– Vi har nära samarbete med arbets- och näringsbyrå i Vasa, och vi kan erbjuda mycket mer än ren arbetssökning. Vi ser alltid på människan som en helhet och skapar en personlig handlingsplan. Ibland räcker det med att få en ordentlig CV skriven, ibland får

Föregångarnas adress är Handelsplanen 12 i Vasa. Bilden är från augusti förra året då Föregångarna höll öppet hus under Konstens natt.

vi fundera på om det behövs fortbildning, eller till och med ett ordentligt mönsterbrott och satsning på något helt nytt.

Gemensamt för alla som kommer in i systemet – där intagningen sker non-stop – är att Föregångarna stärker självkänslan och ger behövlig struktur i livet om man t.ex. blivit av med sin arbetsplats eller har svårigheter med studierna.

– Men det viktiga är ändå att det är kunden själv som i slutändan tar nya initiativ och så att säga gör jobbet. Slutmålet är ju att alla skall kunna stå på egna ben, och hittills har vi lyckats bra, cirka 85 procent av alla deltagare hittar arbete, praktik, studier eller andra

lösningar efter sin tid hos oss, säger Åkermark.

Ungdomsverksamheten ger en startramp

Föregångarnas ungdomsservice för 16-29-åringar heter RAMP. Till servicen kommer man från sin läroinrättning, socialbyrå, via den uppsökande verksamheten, eller så kontaktar man Föregångarna direkt.

– Det händer förstås att unga får problem i studierna för att de plötsligt märker att de valt fel, men ofta ligger andra orsaker bakom, berättar Niclas Risku och Daniel Åkermark. Det kan vara jobbiga hemförhållanden eller missbruk, men oberoende av orsakerna kan Föregångarna och RAMP hjälpa till att lotsa den unga tillbaka.

– Lyckligtvis har det offentliga Finland insett hur viktigt det är att ta hand om de unga även under sämre ekonomiska tider, säger Risku, som ansvarar för den uppsökande verksamheten finansierad av undervisningsministeriet. Ingen vill göra om missta-

Handledare **DANIEL ÅKERMARK**, ungdomslots **NICLAS RISKU** och verksamhetsledare **PETER KALLIO** berättar att Föregångarnas kunder är både unga och vuxna. Idén är inte att sysselsätta, utan att med hjälp av en handlingsplan aktivera kunderna och stärka självkänslan om man t.ex. blivit av med sin arbetsplats eller har svårigheter med studierna.

gen i samband med den förra recessionen på 90-talet, då många unga kom i kläm.

Daniel Åkermark säger att ett vanligt använt ord idag är "marginalisering".

– Men det är egentligen ett ganska oprecist ord, säger Åkermark. Det finns också många som hamnat i en slags gråzon utanför vare sig utbildning eller arbete, och som inte nödvändigtvis känner sig speciellt marginaliserade – men de blir oberoende mycket dyra för samhället, speciellt om en ond cirkel med missbruk och hälsoproblem sedan startar.

Att tidigt gripa in i problemen är alltså viktigt, men både Risku och Åkermark betonar att Föregångarna handlar om frivillighet; ingen kan tvingas att utnyttja tjänsterna.

På grund av att paletten av tjänster är så mångsidig, och att kundernas problem är så individuella måste det bland kansliets tio anställda finnas människor med mycket olika bakgrunder och expertisområden.

– Ibland får vi förstås i tillägg

till handledning också göra rent reparativt arbete; idag har många t.ex. problem med snabbblån, så det kan behövas alldeles grundläggande information om hur t.ex. räntor fungerar, berättar Niclas Risku.

För många unga kan alltså det viktigaste som Föregångarna ger vara den grundläggande samhällsinformation som behövs för att man skall känna sig delaktig i samhället och förstå hur allt hänger ihop. Även temahelheten *Personlig utveckling* kan bli avgörande; det handlar bl.a. om självkänedom, kreativitet, kommunikation och problemlösning.

Uppsökande arbete ger resultat

Det uppsökande arbetet har nu fungerat i tre år, och resultaten ser hyggliga ut. Idén med ungdomslotsarna är inte att direkt producera tjänster, utan att vägleda individerna till de rätta instanserna enligt en modell med tre nivåer. På nivå ett är målsättningen att nå ut med information till målgrupperna i s.k. övergångsskeden, som t.ex. avgäen-

Sedan år 2000 har Resurscentret föregångarna hjälpt över 1500 svensktalande arbetslösa och studerande att hitta sin plats i det samhälleliga nätverket.

Huvudman för Föregångarna är SFV och SFV-ägda Studiecentralen.

Största delen av Föregångarnas finansiering kommer från projektbidrag, statsunderstöd och kommunala andelar. Bland finansörerna finns också SFV, Svenska kulturfonden och stiftelsen Brita Maria Renlunds minne.

de nior eller studerande på andra stadets första årskurs. På nivå två ges mer individuell information, och på nivå tre ges ännu mer ingående och långvarig hjälp av ungdomslotsen.

– Idén är att fånga upp unga under 29 år och att göra förebyggande arbete. Samarbetsnätverket är här avgörande: skol- och elevvårdspersonal, kommunernas socialtjänster och olika ungdomsverksamheter, berättar Risku.

I en organisation som föregångarna är en av verksamhetsledare Peter Kallios viktigaste roller överlag att vårda olika nätverk.

– Resurscentret Föregångarna kan inte fungera för sig själv. Vi samarbetar med kommunerna Vasa, Korsholm, Malax och Vörrå och med deras sysselsättnings-, social- ungdoms- och bildningssektorer. Vi har samarbetsavtal med sex olika läroinrättningar på andra stadiet, och med myndigheterna. Andra arbets- och ungdomsverkstäder är också viktiga samarbetspartners, och vi är också med i den nationella verkstadsföreningen, berättar Kallio.

Nytt från Studiecentralen

Projekt kring arbetshälsa kör igång i Åboland i höst

Hälsa3-projektet tar sikte på Åboland i höst. Ännu i vår ordnas det bland annat utbildning i Digistoff 2 och föreläsningar om hur man leder nästa generation. Du som arbetar med unga kan redan nu anmäla dig till Machofabriken-utbildningen i höst.

Projektet Hälsa3 i Nyland har sitt avslutningsseminarium i slutet av april. Ett tjugotal deltagare som arbetar inom finlandssvenska organisationer i Nyland får under avslutningsseminariet bland annat fundera vidare på den egna arbetshälsan och hur de konkret kan bli hälsoinspiratörer på sin egen arbetsplats. Hälsa3-projektet startade i Österbotten, kom sedan till Nyland för att sedan till hösten fortsätta i Åboland.

I oktober startar den sista etappen av Studiecentralens projekt Hälsa 3 i Åboland. Beatrice Östman, som från Studiecentralens sida håller i projektet i Åboland, berättar att projektet riktar sig till distriktskansliernas anställda:

- I Åboland finns inga centralkanslier för de finlandssvenska organisationerna, vilket gör att de kanslier som finns här endast har 1-5 anställda. Styrkan i Åboland är att vi på grund av vår litenhet känner varandra sedan tidigare.

hälsa³

Unikt för Hälsa 3 i Åboland är att Veritas kommer att utbilda deltagarna i "Kortet för välbefinnande i arbetet", Arbetshälsoinstitutets kort som används för utbildningar på arbetsplatser runt om i Finland. Utöver detta kommer Hälsa 3-paketet att inrikta sig individen på arbetsplatsen, stresshantering, kommunikation och information, samt hälsokonditionstester. Projektet i Åboland pågår från hösten 2012 till och med våren 2013.

Kurser i Digistoff 2

Det ordnas en grundkurs för Digistoff 2-användaren som vill komma igång med föreningens hemsidor. På kursen lär vi oss editera text och sätta upp bilder och går igenom grundläggande funktioner i systemet.

25.4 kl. 18-20 i SFV-salen, Nylandsgatan 17 D i Helsingfors

Det blir också kurser för vana Digistoff 2-användare. På kurserna går vi igenom mera avancerade moduler i Digistoff 2 samt visar hur man kan bädda in externa webbverktyg på hemsidorna.

Tre kurser för vana Digistoff

2-användare:

26.4 kl. 17.00 – 19:30, FSU:s kansli, Nylandsgatan 17 B, Helsingfors

3.5 kl. 18.00, Villa Lande, Kimito

8.5 kl. 18.00, Åbo yrkesinstitut, Klocloringaregatan 9-11

Deltagarna bör ha med egen dator och inloggnings uppgifter till Digistoff 2-systemet. Kurserna arrangeras av Svenska studiecentralen och IT3. De riktar sig till finlandssvenska föreningar och organisationer och är avgiftsfria. Anmäl dig till Beatrice Östman, 040-502 6026, beatrice.ostman@studiecentralen.fi (kurserna i Åbo och Kimito) eller till Sebastian Gripenberg, sebastian.gripenberg@studiecentralen.fi (kurserna i Helsingfors).

Att leda nästa generation.

Emma Pihl föreläser i Helsingfors den 10 maj och i Vasa den 11 maj. Föreläsningen med författaren, ledarutvecklaren och talent managementkonsulten Emma Pihl ger nycklarna till ett generationsanpassat ledarskap för att din organisation på bästa sätt ska kunna leda, utveckla och behålla nästa generations medarbetare. Föreläsningen ger bland annat svar på hur du adderar tidigare generationers erfarenheter till nya generationens

FOTO: SVENSKA STUDIECENTRALEN

En del av Hälsa3-projektet i Nyland handlade om kopplingen mellan kulturaktiviteter och hälsa. Deltagarna fick prova på att måla under bildkonstnär **ANNA TORESDOTTERS** ledning.

digitala förmåga och nytänkande idéer. Deltagaravgift 15 euro. Anmälningar till Frida Westerback: frida.westerback@dua.fi. Föreläsningen är ett samarbete mellan De Ungas Akademi / Svenska studiecentralen, UngMartha och Svenska pensionärsförbundet.

DISA-läger

De Ungas Akademi ordnar i samarbete med Esbo Stads Ungdomstjänster ett sommarläger för 13-16-åriga flickor som varit med i en DISA-grupp eller som är intresserade av verksamheten. Läget är den 25-28 juni på lägercentret Kattilaniemi i Esbo. På läget fortsätter vi arbeta där vi slutade i DISA-grupperna och erbjuder verktyg och strategier för fortsatt motverkning av negativ stress och depression och för främjandet av självkänsla och självförtroende. Till lägerprogrammet hör också pyssel, matlagning, bastu

MERA INFORMATION om aktuella evenemang finns på www.studiecentralen.fi och på www.facebook.com/studiecentralen.

simning, långa diskussioner och allmän världsförbättring. Deltagaravgift 60 euro. För anmälningar och frågor kontakta Cecilia Mickelsson: cecilia.mickelsson@dua.fi, tfn 040-538 5837.

Machofabriken heldagsutbildning

Allt kan börja med en läda... Machofabriken är ett metodmaterial för dig som arbetar med unga. Det är ett verktyg i ditt arbete för ökad jämställdhet och för förebyggande arbete mot våld, med fokus på hur sociala normer för manlighet kan ifrågasättas och förändras. Arbetet med Machofabriken ger deltagarna möjlighet att reflektera

över hur föreställningar kring kön och sexualitet påverkar deras liv och relationer. De interaktiva övningarna skapar utrymme att prova nya sätt att förhålla sig och agera, både i relation till andra, sig själv och till samhället i stort. Målet är att unga som arbetat med Machofabriken ska uppleva att de – trots påverkan utifrån – själva kan ta makten över sina liv och att de också kan och vill skapa utrymme för andra att ta makten över sina. Utbildningen är i Helsingfors den 13 september och i Vasa den 14 september och deltagaravgiften är 30 euro. Anmälan inklusive intresseintervju (deadline 31.5) till Frida Westerback, tfn 040-765 0150. Utbildningen förverkligas genom samarbete mellan UngInfo / Luckan och De Ungas Akademi / Svenska studiecentralen.

Mari Pennanen
vik. adm.sekr./informatör

Världens bästa studiemetod: e-cirkeln!

BJÖRN WALLÉN
REKTOR VID SVENSKA STUDIECENTRALEN

Studiecirkeln är den mest karakteristiska pedagogiska modellen för en studiecentral. Speciella drag för en klassisk studiecirkel är att den är deltagarbaserad, intresseorienterad och lärarlös (även om handledning kan behövas inom vissa teman). I en studiecirkel är ämnesval, metodik och form fria; därmed representerar studiecirkeln den fria bildningens frihet och frivillighet i dess mest essentiella form.

SAMTIDIGT ÄR den klassiska studiecirkeln i kris på 2000-talet. Begreppet studiecirkel kan associera till något gammalmodiga modeller för lärande, vanliga inom (politiska/fackliga) medborgargrupper på 70-talet, eller från tider då man läste och i en cirkel diskuterade en valfri bok tillsammans, t.ex. skönlitteratur eller populärpsykologi. Det finns också många exempel på handledda studiecirkel, där en sakkunnig handledare leder en specifik grupp i en förening, en kör, en amatörteatergrupp eller liknande. Det pedagogiska spektret varierar alltså från fria studiecirkel utan fasta mål till ledda grupper med klara målsättningar och tydliga innehåll.

Internets genomslagskraft, den teknologiska utvecklingen med läsplattor, smarttelefoner och inte minst sociala medier typ Facebook har revolutionerat de sociala förutsättningarna att skapa nya koncept

för studiecirkeln. Motsättningen mellan fysisk och virtuell face-to-face kontakt finns inte längre, däremot existerar det ännu rätt stora klyftor mellan olika åldersmässiga och socioekonomiska gruppers reella användningsgrad av de nya teknologiska landvinningarna. Därför krävs det e-smarta koncept för 2010-talets studiecirkel.

Det startade med läsecirkel

Redan studiecirkeln pionjär **Oscar Olsson** (1877-1950) insåg betydelsen av sk. läsecirkel, som började användas tidigt kring sekelskiftet inom den framväxande nykterhetsrörelsen (IOGT) i Sverige. Enligt Olsson behövdes inga lärare, enbart "en driftig och duglig ledare" som närmast organiserade cirkeln bokinköp: "Till varje cirkel inköpes minst lika många böcker som cirkeln har deltagare [...] de inköpta böckerna böra representera så många bildningsgrenar som möjligt, vara gedigna

arbeten i populärvetenskap, religionsfilosofi, stats- och samhällslära, historia och sist men icke minst skönlitteratur."

Olsson såg skönlitteraturen som inkörsport till att förstå både sig själv och samhället. Hoppet till dagens komplexa informations- och kunskapsamhälle kan te sig långt, men det finns en grundläggande insikt här, om att "språkets gränser är min världs gränser" – för att citera 1900-talsfilosofen **Wittgenstein**. Utan *språk-förståelse* uppstår luckor i min livs- och samhällsförståelse, och detta kom för de tidiga folkbildarna att bli en klassfråga. Låt oss titta litet närmare på 2000-talets läsecirkel; vilka idéer driver dagens cirkel?

Det enklaste vore ju att starta med Wikipedia, och prata om dagens "wikibildning". Visst, Wikipedia är ett populärt uppslagsverk på webben, och kan vara bra för att checka upp biografiska uppgifter och fenomen i tiden – men

det är inte säkert att Wikipedia håller en kritisk granskning t.ex. om historiska uppgifter. I stället är det mer intressant att fundera kring vad som händer hos läsaren i en läsecirkel.

Olof Lagercrantz har i sin lilla bokpärla "Om konsten att läsa och skriva" ett tankvärt citat om läsandets drivkraft: "Betänk också, ni som propagerar för läsning av god litteratur, att i samma ögonblick som det blir klassat som fint att läsa, som något vilket sätter läsaren i en högre klass än andra, är katastrofen nära. Då är boken i farozonen. Det måste vara ett behov verkande inifrån som driver till läsning."

Case: läsecirkel i England

I England har man myntat begreppet *Reader Development* för att beteckna läsecirkeln inre dynamik och pedagogik; det är inte boken eller texten i sig som är det centrala, utan själva läsoplevelsen, tankarna och associationer-

Starta en e-cirkel via Studiecentralen!

På www.studiecentralen.fi/ e-cirkel hittar du inspirationsmaterial, tips, idéer och länkar. Studiecentralens egna e-cirkel syns också där.

Du kan anmäla din e-cirkel via vår webbplats www.studiecentralen.fi/cirkel. Om du behöver råd för att starta en e-cirkel, ta gärna kontakt med närmaste kansli (Helsingfors, Vasa, Åbo) per telefon eller epost.

Lycka till!

na som går att dela med andra i en läsecirkel. Det var bibliotekarien **Rachel van Riel** som på 1990-talet skiftade fokus från läsandet i allmänhet, *Reading Development*, till läsarens personliga utveckling i samband med läsecirkel. Folk vill ju utbyta personliga (läs)erfarenheter, och detta passar bra in både på fysiska studiecirkel och e-cirkel som en pedagogisk utgångspunkt.

Resultatet i England är att läsecirkelna blivit omätligt populära. Googlar man på *Reader Development* får man 909 miljoner träffar... som jämförelse kan man googla på det bredare begreppet "studiecirkel" som ger 1,59 miljoner träffar. Högst upp i sökningen kommer man till webbsajten www.openingthebook.com som ger följande definition, här i kort-het: "Först och främst handlar det om ett läsarcentrerat arbetssätt. Det börjar från läsaren och den individuella läserfarenheten, inte →

RABBE SANDELIN

I England har man myntat begreppet *Reader Development* för att beteckna läsecirkelns inre dynamik och pedagogik; det är inte boken eller texten i sig som är det centrala, utan själva läsoplevelsen, tankarna och associationerna som går att dela med andra i en läsecirkel, berättar Studiecirkelns rektor **BJÖRN WALLÉN**.

→ från författaren, eller ämnet, eller bokens tema.”

Om e-böckernas potential

Diskussionen om e-böcker har tillsvidare långt handlat om något ängsliga framtidsutsagor och rädslor om den tryckta bokens död och om snåriga upphovsrättsliga frågor. Enligt bibliotekarie **Janne Blomqvist** i Raseborg (föreläsning 28.2.2012 i Ekenäs bibliotek) kan man i dagsläget inte låna e-böcker på bibliotek, utan man bör köpa boken via webben – detta så att författaren får skälig ersättning för sitt verk. Om författaren varit död i över 70 år, då kan man gratis ladda ner e-boken till sin iPad, laptop eller dator.

På www.gutenberg.org kan man ladda ner över 38 000 fria e-böcker, varav 525 på finska och 65 på svenska. En annan populär sajt

mybebook.com. Bland de över 20 000 fria e-böckerna kan man t.ex. hitta **Minna Canth** *Lifsbilder från finska hem: Bland fattigt folk* och **Johan Ludvig Runebergs** *Samlade arbeten 1 och 2*. Något för en klassikerläsecirkel att ta itu med? På finska finns även www.lonnrot.net och www.poesia.fi där man kan hitta guldkorn bland berömda och mindre kända verk.

På den kommersiella e-boksidan tar vi en titt på nyfusionerade Schildts & Söderströms e-böcker, och finner förutom en mängd e-läromedel för skolorna även antologin *Utan. Om barnlöshet och barnfrihet* (red. **Mikaela Sonck**) och **Julia Dahlbergs** *Islossning*, som båda utmärkt skulle lämpa sig för diskussioner inom e-cirklar. Tillsvidare är utgivningen av e-böcker försiktig på svenska i Finland,

men det lär inte ta länge innan försäljningen tar fart, förutsatt att det finns tekniska plattformar och innehållsrik bredd i kombination med läsarfremjande aktioner.

Ingenting hindrar en kombination av tryckta böcker och e-böcker – alla har kanske inte den där smarttelefonen, läsplattan eller ”paddan” som laddar upp böckerna på skärmen. Och kanske framförallt: de flesta föredrar fortfarande boken med trygga pärmar och prasslande sidor.

Men det gäller att vara öppen också för ny teknik, och se möjligheterna till mångfaldiga läsoplevelser. Här skall vi inte heller glömma ljudböckerna som förmedlar den litterära upplevelsen auditivt. Ta del av världens bästa studiemetod, och starta en e-cirkel via Svenska studiecirkeln!

Recension

Hus och kärlek som restaureringsobjekt

När Svenska Teatern öppnade sina dörrar för publiken efter den omfattande renoveringen (se artikel av Max Arhippainen i *Svenskbygden* 1/2011) skedde det så att säga bakvägen, genom att öppna den lilla scenen Amos, som ligger strax under tak i tredje våningen.

Det doftar nytt, **REMONT** och lite lösningsmedel. Det är **Joakim Groths** nyskrivna pjäs med namnet Remont som inleder den nya eran i det ärevördiga huset. Remont handlar just om gammalt och nytt, om ungdomens växtvärk och medelålderns anpassningssvårigheter. Stämningen är tjechovsk. Dramat handlar också om hur vi kommer överens, hur vi kommunicerar, om kärlek och nyfamiljer. Kärlek i modern tid handlar ju mycket om att få syn på var gränsen går mellan vad det är värt att kompromissa om för det gemensamma bästa, och var man ska hålla på ”sitt”. Här formuleras det i inredningstermer: Är kärleken mer som skurgolv eller laminat? Alla material har sina förespråkare och någon absolut sanning finns inte. Men det förefaller som om Groth i likhet med husvärderna Sivar (**Kristofer Möller**) håller på skurgolv.

Groths drama balanserar mellan situationskomedi och allvarigare familjedrama. Under premiären lägger jag märke till att de som skrattar mest i publiken är de som befinner sig i ungefär samma ålder som de tre och ett halvt par som samlats på en gård för att fira midsommar.

Scenografin av **Erik Salvesen** domineras av ett slätt trägolv som ska skurbehandlas på talko under midsommardagen. Träet dominerar, liksom det gör i Tjechov-upsättningen på Klockriketeatern, Morbror Vanja. Bakom golvet och det dukade bordet reser sig en fond som i olika belysningar signalerar om-

Remont

Regi och text: Joakim Groth
Scenografi & dräkter: Erik Salvesen. Ljus: Tom Kumlin. Ljud: Tobias Björkwall.

I rollerna: Marcus Groth, Nina Hukkinen, Anna Hultin, Niklas Häggblom, Jussi Järvinen, Kristofer Möller, Titus Poutanen, Sara-Marie Soulié, Hellen Willberg, Niklas Åkerfelt.
Premiär 18.2 på Svenska Teaterns Amosscen, spelas till 19.5.

Marcus Groth, Kristofer Möller, Niklas Häggblom och Nina Hukkinen. Foto: Jimmy Eriksson

kast, scenbyte.

De tre paren utgörs värdparet Sivar och Mirjam (**Nina Hukkinen**), Hanna, en socialarbetare som nyligen funnit en ny kärlek och Kenneth (**Marcus Groth**), samt det nybildade paret Ninna (**Anna Hultin**) och Henry (**Niklas Häggblom**). Med finns också Hannas exmake Torsten, gestaltad av **Niklas Åkerfelt**. Det blev aldrig av för Hanna att ägna sig åt u-landsarbete, men i Torsten fann hon ”sitt u-land”. Sivar, Hanna och Henry är syskon.

Sällskapets tre ungdomar Petra, Otto och Adrian (**Sara-Marie Soulié**, **Jussi Järvinen** och **Titus Poutanen**) kommer under midsommarhelgens lopp att få allt mer framträdande betydelse för hur dramat utvecklas. Av bröderna är den ena idealist och den andra data-nörd. Flickan är ensam dotter och hon väver en sinnrik gåta av fiktion,

verklighet och drama kring sig, sin mamma och styvfar som är nykter alkoholist och inte riktigt vet vad som har hänt när han drack.

Generationsklyftor dryftas också i de vuxnas relation till de två unga männen. Hur är det möjligt att det är så svårt att få ihop sju blommor till midsommarbordet, när vi på vår tid samlade åttio växter under en sommar? Hanna frågar sin Kenneth hur han fördrev tiden under tonåren – lekte han tjuv och polis? ”Nå, mest var det kioskrån”, blir det lakoniska svaret. Den här repliken är samtidigt en tröstande röst för den del av publiken som oroar sig för sina halv vuxna barn, för i nuet är Kenneth en av de mest välanpassade och väloljade i sällskapet.

Något saknar jag ändå i konstellationen mellan ungdomar och föräldrar, det smärtsamma i när banden töjs och brister, återknyts. I ett utrop förstår jag vad det är, när Hanna irriterat säger till sin son: ”Varför svarar du inte när jag ropar?”

På premiärkvällen drar dramat igång lite långsamt. Det famlas en del, och dramat blir en sinnebild för remontarbete: osäkerheten är ett närvarande orosmoment man måste förhålla sig till. Kristofer Möller som spelar värd och sällig renoveringstentusiast tar lite väl mycket tid på sig, och tappar i ett skede sina repliker. Anna Hultin, Hellen Willberg och Marcus Groth är de som håller tempot och humöret uppe. Det beror kanske på att de har mest tacksamma rollerna, men det är nog inte enbart det. I sitt skådespelarbete bär de medelålderns matt flammande låga, det brinner än, men med mer nyanser och med ett tilltagande svärmod man med humorns hjälp försöker bemästra.

Barbro Enckell-Grimm

Underbara dagar i Mariehamn

TEXT & BILD: BENITA AHLNÄS

Framlidna bibliotekschefen **YVONNE ANDERSSON-HALLING**, energiknippen bakom litteraturdagarna, höll sitt vakande öga över evenemanget. Porträtt i tidningsläsesalen av Juha Pykäläinen.

– Underbara dagar! En glädjeyttring av **Gerd Backman-Pettersson** i väntan på signering av den nyinköpta boken *Korparna*. Gerd är bibliotekarie i Pargas och veteran på Mariehamns litteraturdagar sedan begynnelsen år 1993. *Korparna* är **Tomas Bannerheds** litterära debut. Boken belönades med Augustpriset i fjol. Det var tacken för en skrivprocess på tio år.

TOMAS BANNERHED, född 1966, är en i den långa författarparaden på det 20-års jubilerande litterära evenemanget. Han är i gott sällskap med **Aase Berg**, **Mikael Bergstrand**, **Sara Jungersten**, **Jens Liljestrand**, **Amanda Svensson**, **Jonas Karlsson**, **Thomas Enger**, **Matti Rönkä**, **Elin**

Boardy, **David Lagercrantz**, **Anne Svärd**, **Ulf Stark**, **Dick Harrison**, **Leo Löthman**, **Solja Krapu** och **Katarina Gäddnäs**.

Olyckskorpar i vårligt Mariehamn

Av tradition försiggår litteraturdagarna kring Marie bebådelsedag. Även i år har våren kommit till Mariehamn med blommande snödroppar och krokus och sol från en klarblå himmel. Men olyckskorparna kraxar. Det ryktas om att detta är och förblir slutet på det litterära evenemanget. Orsaken är krasst ekonomiska. Förslaget har kommit om att en ideell förening skulle ta över evenemanget.

– Ett huvudlöst förslag, enligt Ålandstidningens kulturredaktör **Benita Mattsson-Eklund**. Hon och många i likhet med henne an-

ser att ”litteraturdagarna är en viktig profilskapare och ett evenemang som är känt i hela Norden. Ett evenemang man ska vara rädd om och se till att det utvecklas”.

Ridån går upp, spelet kan börja

Oavsett dysterprofetierna firades Litteraturdagarna 20 år enligt beprövat och framgångsrikt koncept. Scenen var i år en färgkaskad i rosa, turkos, blått och violett med levande stearinljus i en ståtlig kandelaber. Solen bildade solkatter på väggarna, himlen var blå. Våren hade kommit till Åland med blåsippor, gullvivor, tranor och citronfjärilar. Konstnärerna **Peter Winquists** väggmosaik *AlfaBeta* och **Juha Pykäläinens** porträtt på den alltför tidigt bortgångna bibliotekschefen **Yvonne Andersson-**

CHRISTINA CHAUBAUD-FRANSÉN från Mariehamns bokhandel, designern och formgivaren **MINNA RUNDBERG** och **FREDRIK THERMAN**.

Mariehamns litteraturdagar 20 år 23-25 mars 2012

”Trots” var temat för premiärdagarna 1993. 20-års jubileet i år firades under devisen ”Horisont”.

Arbetsgruppen för Mariehamns litteraturdagar 2012: Projektledaren Isabella Sarling, kulturchefen Tom Eckerman, kultursekreteraren Lars Midbjer, bibliotekarien Leena Orre och biblioteksassistenten Lise-Lott Ehrnstén.

www.litteraturdagarna.ax

Halling, idésprutan till litteraturdagarna, är även de färgsymfonier i blått, turkos och havsgrönt. Sittplatserna var som vanligt väl besatta och i kuloarerna spanade jag in bland andra **Anna Ritamäki-Sjöstrand** med sin lilla dotter **Sigrid**.

Välkomsttalet, efter musikaliska stämningsskapande inslag av **Marie Johansson** på klarinett och **Patrik Komorowski** till piano, hölls av lantrådet **Camilla Gunnell**. Hon konstaterade att samma värme som fanns för tjugo år sedan finns kvar och att litteraturdagarna har avlagrat sig som årsringar i henne. Avslutningsvis citerade hon några rader av **Hjalmar Cullberg** vilket var det man kunde vänta sig av en som har studerat litteraturvetenskap för **Roger Holmström** vid Åbo Akademi.

Katarina Gäddnäs invignings-tal över ämnet *Insikter och utsikter* var suveränt och resulterade i nära nog stående ovationer hos publiken. Det var högst personliga uttryck som utformade sig till en hyllning till biblioteket och bibliotekarierna. Med värme talade Katarina om barndomens underbara bibliotekarie **Karin Sandell**. Tack vare henne fick Katarina låna flera än de fem böcker som var maximitalet per vecka.

– Litteraturen ger oss insikter, utsikter och vida horisonter, sade Katarina.

Katarina konstaterade att litteraturdagarna är gravt vanebildande samtidigt som hon oroar sig för hur det ska bli i framtiden. Hon avrundade med ett: – ”Glada dagar i dynamitfabriken”!

Projektledaren Isabella Sarling utvecklades för en nioårig hängiven insats för Mariehamns litteraturdagar.

Maratonlopp genom aktuell åländsk litteratur

Benita Mattson-Eklund och **Kjell Andersen** fick även i år löpa ett maratonlopp genom den åländska litteraturen. Tidpunkten på lördagsmorgonen var den sämsta tänkbara. Många sov ännu i en törnrosasömn efter fredagskvälens för att inte säga nattens förnöjelser.

Förbi är den tiden som år 2005 då åländska litteraturen presenterades utöver Benita och Kjell även av **Isela Valve** som berättade om barnböcker. Innan det fick de åländska författarna själva presentera sina alster.

En timme var avsatt för maratonloppet. Kjell började med **Sonja Nordenswans** *Zimbardien* och

KJELL ANDERSEN och **BENITA MATTSO-EKLUND** löpte även detta år "maratonlopp" genom den åländska litteraturen.

STELLA ANDERSEN, 10 år, dotter till Sanna Tahvanainen och Kjell Andersen, vid Alandica-litteraturen.

Benita med den nytukomna boken om **Atos Wirtanen** som hon samma dag hade recenserat i Ålandstidningen. Och så raskt vidare till titlarna: *Vanlig som ett munsår i februari*, *Åtta*, *Att gräva en grop åt andra*, *Det är lättare att vara lycklig om man är glad*, *Transportflotte Speer*, *Spindeln i stenen*, *Rum för utsikt*, *Silva och teserisen som fick ben*, *Joels färger*, *Åländsk kulturantologi*, *Kvinnorna i Önnigebykolonin*, *Fyra historiska föredrag av Kökar hembygdsförening*, *Livet i Mariehamn*, *Herzogin Cecilie – skeppet som ville flyga*, *Lärarinnan berättar vidare*, *Den åländska telefonisten*, *Gryningspyromannen* och *Pianisten Alie Lindberg*.

Efter avslutat maratonlopp bar Kjell eller Benita bokhögen till en

angränsande disk för fotografering med tioåriga **Stella Andersson** som bisattare. Stella som är dotter till Kjell Andersen och Sanna Tahvanainen, författaren bakom *Silva och teserisen som fick ben*, är uppfödd med litteraturdagarna.

Bokhandlare med karameller

En viktig ingrediens under litteraturdagarna är möjligheterna att köpa böcker och få dem signerade. Kön till Mariehamns bokhandel som hade ställt upp en filial i biblioteket ringlade sig tidvis lång. **Pernilla Söderlund** och **Christina Chabaud-Fransén** var glada över kommersen och litet oroliga över att de mest begärliga böckerna höll på att ta slut.

THOMAS ENGER intervjuades av **ULRIKA LIND**.

KATARINA GÄDDNÄS med sambon **BJÖRN DONOBAUER**. Katarina Gäddnäs hade en synlig roll i olika skepnader på Mariehamns litteraturdagar.

Aktuell åländsk litteratur *Atos-en vänbok*, som handlar om Atos Wirtanen och *Zimbardien* av Sonja Nordenswan.

Under tidigare år har Mariehamns tre boklädor skött om försäljningen men det blev "raddigt". Sedan Mia Britas Bok- och Pappershandel har upphört är det numera turvis Mariehamns bokhandel och Lisco Bok & Pappershandel som sköter ruljansen.

Korta litterära samtal

Efter den åländska litteraturen följde litterära samtal, även de i hetsigt tempo, på 30 minuter. Den gamla delvis välbekanta författarparnassen hade fått ge vika för nya förmågor från Sverige och Norge och vårt eget land som i år även representerades av den finska (rätt så sällsynt) författaren Matti Rönkä. Upplägget var bekant från tidigare år. Det var drivna och vältali-

ga och spirituella intervjuare som Ulrika Lind, Hanna Lahdenperä, Jonna Ekman, Sanna Tahvanainen och Lotta Angergård. Rubrikerna var aptitretande som *Skenadöd möter skenliv* med Thomas Enger, *Att vara någon* med Jens Liljestrand, Elin Boardy och Jonas Karlsson, *Deckaren som debattarna* med Matti Rönkä, *Jag är Zlatan* med David Lagercrantz, *Insidan av allting* med Anne Swärd, *Jorden vi är vrede* med Augustuspristagaren Tomas Bannerhed, *Det är mycket att tänka på när man är diktator* med Ulf Stark och *Vem i hela världen kan man lita på* med Dick Harrison, Aase Berg och Leo Löthman.

EFTER DET mastiga programmet var tiden mogen för en litterär supé över temat *Ordsegel mot en flammande horisont*.

Litteraturdagarna avslutades med sedvanlig söndagsgudstjänst med Ulf Stark. Efter det "en söndagssoffa" i biblioteket med Mikael Bergstrand, Sara Jungersten, Solja Krapu och Katarina Gäddnäs.

Så gick ridån ner för *Mariehamns litteraturdagar 20 år*. Vi är många med Katarina Gäddnäs som drömmer om litteraturdagarnas fortbestånd i minst tjuugo år framöver.

Virginia Woolf och tiden

TOVE FAGERHOLM

WILLIAM SHAKESPEARE har i sin berömda sonett nummer 12, här tolkad av Eva Ström, vittnat om tidens obönhörliga framfart:

När jag hör klockan, tideräknarn, slå
och ser den stolta dagens färd mot natt
får se violen överblommad stå
och hår blir vitt som förut varit svart:
När höga träd förlorar sina blad
som skuggat boskap med sin baldakin
och sommargrönskan som i kärvars rad
med vitnat ax på kärran lastas in;
Då börjar jag din glans ifrågasätta,
den måste också bort med tiden fly,
allt ljuvt och vackert måste lämna detta
och dö, när allting nytt snabbt måste gry.

Och inget finns som hjälp mot Tidens skära
förutom barn, när döden kommer nära.

Likväl äger en sonett av Shakespeare just den märkvärdiga förmågan att den upphäver tiden. Shakespeare var förmodligen självmedveten nog att tro på sin diktkonsts tidlösa geni även om han visste att han själv liksom sonettens DU var dömd att fällas av Tidens skära. I all stor konst upphör tiden att existera. Allt blir ett enda här och nu i ett oändligt, tidlöst ögonblick.

Virginia Woolf hyste en nästan förkrossande beundran för Shakespeare. Han var det ouppnåeliga idealet. Säkert kunde hon hans sonetter om Tiden utan till, liksom hon kunde Tidens trettonradiga monolog i *En Vintersaga*. Alla hennes romaner har också en efterklang av Shakespeares tidssonetter. Tiden spelar en central roll i hennes romanupplägg. Hon skildrar tiden som den stora förstöraren av liv, samtidigt som livet avtecknar sig i all sin tragiska skörhet och ljuvlighet just i kontrast till tidens obrutna cirkelgång. Det finns någonting mycket svårdefinierat i hennes romaner, ömtåliga fragment av evighet, eller ögonblick av

Porträtt (detalj) av Christiaan Tonnis 1998.

varande som vilar i en tidlös dimension. Varje gång jag återvänder till henne drabbas jag av hennes oförlitliga sätt att hantera tiden.

Mrs Dalloway

Hela romanen utspelar sig en vacker junidag i London. Clarissa Dalloway bestämmer sig för att själv gå och köpa blomsteruppsättningar till kvällens party eftersom morgonen är så obeskrivligt vacker och rentvagen. När romanen är slut är också festen slut och bara några gamla vänner väntar på att få samtala med den förtjusande värdinnan.

Jag kan inte låta bli att undra vad Mrs Dalloway skulle ha sagt om Virginia Woolf hade trätt in i hennes salong. Woolf var en kvinna som så till den grad avskydde att köpa kläder att hon till och med använde trasiga underkläder. Vanligen såg hon ut som om

hon hade tryckt sig baklänges genom en häck iklädd en stor noppig kofta.

Det är tidens tråd som träcklar samman personerna i romanen, med minnets hjälp vandrar de fram och tillbaka i tiden. Tiden representerar ett flöde av ögonblick, börjande med minnen fram till nuets medvetande, en del minnen har tiden sparat med full skärpa, andra har varit omsorgsfullt inbäddade i glömska, men träder plötsligt oombedda fram. Ögonblicken från olika tider sammanflätas och blir illusoriska: Var det verkligen just så? Kunde jag ha handlat annorlunda?

Clarissa Dalloways ungdomskärlek Peter har kommit hem från Indien. Han älskar Clarissa med en kärlek som alla önskar sig men som man inte förväntar sig att få: han älskar "Clarissa själv". Nu ser hon sig själv genom Peters ögon och omvärderar sitt liv. Med passi-

viteten som bundsförvant har hon hållit självkänedom, kärlek, närhet och integritet på avstånd. Hon har alltid valt de lättaste lösningarna, men har hon egentligen levt själv? Har hon inte bara låtit sig dras med i den breda strömfåran?

Det finns en parallellhandling i berättelsen om Mrs Dalloways dag: det är Septimus Warren Smith som står för skuggorna denna soliga junidag. Han representerar efterkrigstidens trauma, granatkrevaderna fortsätter att eka i hans trasiga sinne. Här lyckas Woolf ge den valhänta mentalvården en svidande reprimand samtidigt som hon ger den glättade överklassidyllen en nödvändig motpol. Septimus död får Clarissa att inse att hon hela sitt liv brustit i förmåga att ge och ta emot, att hon ägnat sig åt oväsentligheter.

Genom att exponera tanke- och minnesflödet hos olika personligheter blottar Woolf dubbelheten

...Virginia Woolf och tiden

→ i människorelationerna och i individualiteten. Hon har den enastående förmågan att få ebb och flod i människosinnet att sjunga. Ett helt människoliv kan skimra förbi på en enda dag och livet är lika mycket dröm som verklighet.

Genom hela romanen är det den stora klockan som påminner oss om tidens gång: *Big Ben slår. Nu! Slagen dånar. Först ett förspel, melodiskt, sedan timmen, oåterkallelig.* Den stora klockan stjälar från oss livets dyrbara ögonblick.

Mot fyren

Aldrig har Virginia Woolfs pen-na löpt mer mödolöst, aldrig har skrivandets njutning varit större än när den lilla romanen *Mot fyren* kom till. Ingen annan roman är lika fylld av positiv livskänsla. Romanen inleds med ett *Ja* och avslutas med orden *Jag har haft min vision*. Woolf skriver i sin dagbok att hon dagligen tänker på sina föräldrar. I romanen åter-skapar hon dem i sin barndoms soldränkta sommarparadis.

Romanen består av tre avsnitt: *Fönstret, Tiden går, Fyren*. Både den första och den tredje delen ut-spelar sig på en enda sommardag, men tio år ligger emellan dessa dagar. Den första delen ställer modern i centrum, hennes skönhet, hennes överbeskyddande moder-lighet, hur hon påverkar alla i sin omgivning med sin mildhet. Hon trollar fram känslan av gemenskap och får tacksamhet och tillbedjan i gengäld. Den första delen representerar en arkaisk värld uppbu-ren av riter och myter.

De tio åren i *Tiden går* upptar mindre än tjugo sidor av romanen och är ett slags poetiskt mellan-spel. Fyrens ljuskägla rör sig som en sekundvisare över nattens ur-tavla, huset knakar, en sjal fladdrar för ett vinddrag, vad som sker

i familjekretsen antyds bara i korta parenteser. Det är TIDEN som härskar och förhärjar. *Natt efter natt, sommar och vinter, höll stormarnas vånda och det vackra våd-rets pilliknande stillhet oavbrutet hov.*

I det tredje avsnittet står fadern i centrum, mera farfar än far för de två yngsta barnen, som både vill trotsa och vara till lags. Här har vi genom mellanspelet förflyttats till en patriarkalisk värld, men det är en värld stadd i förändring, snart kan varken matriark eller patriark längre styra individens val.

Äntligen blir utfärden till fyren av och Lilly Briscoe, kanske Woolfs alter ego, iakttar seglat-sen samtidigt som hon slutför den tavla hon börjat måla vid sitt föregående besök tio år tidigare. Med en plötslig intensitet drar hon ett kraftfullt avslutande penselstreck i mitten. Tavlan är färdig. *Jag har haft min vision*, tänker hon – så som Woolf måste ha tänkt efter att som i ett rus av skrivglädje ha slutfört *Mot fyren*.

Jag har alltid betraktat *Mot fyren* som ett av litteraturens mest fulländade konstverk. Det är kanske den roman jag älskar högst. Varför är fullständigt omöjligt att säga, känslan ligger bortom orden. Kanske för att Woolf återigen har lyckats uttrycka det som inte går att fånga med ord. Lik-som hela meningen med fyren är att den ska lysa och magin ändå är starkast just i intervallernas mid-nattsskärpa.

Orlando

Jag skulle tro att det inte finns någon annan litterär skapelse efter *Don Quijote* som jag tycker lika mycket om att läsa som *Orlando*. Denna skämtroman är tillägnad *Vita Sackville-West* som Woolf var förälskad i under en tid, men

Orlando är inte Vita. Han/hon är kärleken till litteraturen personifierad. Inget kärleksmöte bereder Orlando en lika stor njutning som läsningen för Orlandos enda sanna kärlek är kärleken till litteratur.

Hela romanen kan ses som ett försvarstal för poesin. Skaldens ord når fram där andra ord kommer till korta. Poesin är en röst som svarar en annan röst. Woolf avstår från att betona att denna andra röst tillhör de döda därför att det är en poesi utan död. Shakespeares närvaro anas ständigt i romanen, hans röst svarar all-tid och han kan inte dö i kraft av sin poesi och i kraft av Orlandos kärlek.

Vågorna är en tidlös bok, lika modern i dag som 1931.

Orlando är sexton år när vi möter honom, trettiosex när vi lämnar henne, men dessa tjugo år av litterär biografi omspänner mer än tre sekler av litterär historia. Orlando leker och läser sig genom sina år och så länge lekens disciplin råder triumferar den över tiden.

Det är ett oherrans besvär – detta att hålla sig till sin egen tid, skriver Woolf. Därför är Orlando befriad från tidens grepp. Stor litteratur är alltid tidlös.

Vågorna

Shakespeares sonett no 60 kunde ha stått som modell och inspiration för en av 1900-talets märkligaste romaner, Virginia Woolfs *Vågorna*:

Porträtt av George Charles Beresford.

Likt vågor som har brått mot stenig strand så flyr våra minuter mot sitt slut där varje våg som kämpar in mot land mot föregångaren ska bytas ut. Ett barn som föddes i ett hav av ljus mot mognad kryper och mot mognad förs, dess glans av solförmörkelserna bryts, och Tiden tar sin gåva som förstörs. Så genomborrar Tiden ungdoms blomning, skär parallella spår i fager panna, äter naturens vackraste fullkomning, och ingenting får liens slag att stanna. Och ändå ska min diktning stå emot, hylla ditt värde trots hans grymma hot. (tolkning av Eva Ström)

Vågorna är en tidlös bok, lika modern i dag som 1931. Formen är nyskapande: ett poem för sex röster med ett så musikaliskt och rytmiskt språk att det kunde förliknas vid ett stycke kammarmusik för sex stämmor. Och liksom tystnaden är ett viktigt inslag i musiken finns det i *Vågorna* en tyst röst som utgör ett tomt centrum i berättelsen, det är Percifal, den sol som sex planeter kretsar kring.

De sex rösterna liknar sex på varandra följande vågor, inte klart åtskilda från varandra, den sjunde vågen är dödens våg, Percifals, den frånvarande hjältens våg, han som bryter nacken då han kastas av en häst i

Indien Han är objektet för deras längtan och sorg, genom sin förtida död blir han den ouppnåeliga. Ändå fortsätter han att vara den som förenar de sex.

De sex rösterna är också sex olika slipningar i ett kalejdoskop. De framställs inte som tydligt avskär-made individer, de är människor i vardande och de är i hög grad var-andra. Det oavslutade finns inskri- vet i deras kroppar. Woolf verbaliserar en annan form av varat: det trasiga subjektets som ständigt nyskapas och som öppnar sig mot de andra och det främmande, också mot det man inte själv kan om-fatta. Det är, anser Woolf, ohåll-bart, för att inte säga omöjligt att försöka vara bara en enda.

EN HELT opersonlig anonym röst återger dagens gång från gryning till natt. Därför har *Vågorna* ibland felaktigt presenterats som en roman som liksom *Mrs Dallo-way* utspelar sig på en enda dag. Tre kvinnor och tre män berättar →

...Virginia Woolf och tiden

→ tar om sin barndom, sin ungdom och sin väg mot ålderdom. *Vågorna* fångar hela människolivet och tidens gång frambesvärjs genom ett obrutet flöde, en medvetandeström. Naturens cirkulära tid ställs mot människolivets historiska tid, som är försvinnande kort och bräckligt.

Nerför mina tankars väggar forsar dagen i hela sin glans som ett ymnigt hållregn. Jag skriver till en rytm, inte till en handling, skriver Virginia Woolf i sin dagbok. Vågornas rörelser sorlar genom språket.

Åren

Den enda av Virginia Woolfs romaner som nått och till och med toppat *The New York Times* bestsellerlista är *Åren*. Den var hennes största försäljningssuccé, men i dag kanske den minst lästa av hennes romaner. Leonard Woolf ansåg att den också var hennes sämsta. Kritikerna har inte riktigt vetat på vilket ben de ska stå. I vilket litterärt fack ska *Åren* placeras?

Romanen har en fullkomligt briljant öppning och ett perfekt slut – men i mitten, nästan ingenting. Man börjar läsa om familjen Pargiters och tror att man stiger in i en bred familjekrönika som tar sin början år 1880. Fortsättningen är egendomligt nyckfull: vi förflyttas till en enda dag av år 1891, då en höstlig vind blåser över England, härnäst är det en midsommardag 1907 och så fortsätter det. Familjekrönikans stabilitet och kontinuitet saknas fullständigt, berättelsen visar skenbar avsaknad av struktur. Det är en subtil och genomskinlig komposition, där åren flimrar förbi som ett glitterande fiskstim och enskilda dagar infångas i tidens nät. Samtidigt fångade av ett allseende öga

högt över England framträder de enskilda dagarna: det kan vara en flammande soluppgång, det kan vara ett snöfall i januari, slöjor av dimma svävar över novemberdagen, plötsligt är det en mycket kall vinternatt medan nästa år framträda som en briljant vårmorgon. Medlemmar av familjen Pargiter rör sig, stannar upp, lever i det förflutna, i sin familj, i olika roller i ett viktorianskt samhälle. De träder fram lite tankspritt med sin glädje, sin nostalgi, sin intelligens, sina insikter och sitt sunda förnuft.

Till slut når vi fram till den stora finalen som i romanen inte har en årsangivelse utan benämns *närvarande tid*. Familjen Pargiter samlas till en familjefest. Festen är som en livlig fuga, glad och fylld av minnen, drömmar och förväntningar. En del är ärrade av år, de yngsta representerar den tredje generationen. Gemensamt för dem alla är den elektrifierade personligheten och en kvalitet av glädje och förnöjelse över livet självt.

Kompositionsmässigt påminner *Åren* mest om *Mot fyren* med två tyngdpunkter, inledningen och avslutningen, medan de mellanliggande åren skildras som ett poem, där olika känslolägen stiger upp till ytan och avslöjar mer än någonsin en väl genomtänkt dokumentation.

Det är endast då vi blickar tillbaka på det förflutna och därifrån tar med oss dess element av osäkerhet som vi kan njuta av en fullständig ro, för det innebär att vi lösgör oss ur ödets grepp och ger framtiden frihet.

Ungefär så skulle man kunna formulera Woolfs syn på jämförande historia, politik och estetism och vad hon egentligen vill ge uttryck för med romanen *Åren*.

Mellanspel

Återigen utspelar sig romanen under enda dag i juni, men den här gången är berättelsen förlagd till ett lantgods, där det årligen återkommande sommarskädespelet ska uppföras. Nästan hela när-samhället är engagerat. Året är 1939. Vi befinner oss i en brytningstid. Kriget är på väg och vi är mitt inne i den paus då en hel värld håller andan. Det är som om denna junidag får symbolisera en paus mellan två akter i livets stora tragedi.

Har intrigen överhuvudtaget någon betydelse? Intrigen är där enbart för att väcka känslor. Så tänker skädespelsförfattaren som maktlös och vredgat lyssnar till alla störande inslag i hennes skädespel. Kor råmar, fåglar för oväsen, skädespelarna sölar, gramofonen hakar upp sig, publiken faller störande kommentarer eller skrattar på fel ställe, en flygmaskin för ett oherrans oväsen.

Woolf fäster inte heller stor betydelse vid intrigen. Själva skädespelet ger i fyra tablåer en ganska cynisk bild av engelsk historia och dess återspeglning i litteratur. Shakespeare är subtilt närvarande – eller frånvarande. Det är inte skädespelarna som har huvudrollerna i Mellanspel, utan snarare godsägarfamiljen. Många anonyma röster svävar lösryckta ur ett sammanhang. Sammanfattande tillbakablickar saknas. Det finns många litterära anspelningar, bland annat på lord Byron. Hela tiden anar man en mening dold mellan raderna. Woolf absorberar och destillerar stämningar och känslolägen som om hon spelade en ljudlös melodi med ett hemligt budskap.

Vad säger hon egentligen? Modet förändras, dagarna är regniga

Virginia Woolf

Född 25 januari 1882

Död 28 mars 1941

Gift med författaren och förläggaren Leonard Woolf

En av 1900-talets mest nyskapande romanförfattare, essäist och litteraturkritiker

Begravd under en alm i trädgården till Monk's House, East Sussex

Romaner:

The Voyage out 1915

Night and Day 1919

Jakob's Room 1922

Mrs Dalloway 1925

To The Lighthouse 1927

Orlando 1928

The Waves 1931

Flush: A Biography 1933

The Years 1937

Between the Acts 1941

I svensk översättning:

Jacobs rum 1922, 2007

Åren 1942

Mot fyren 1953, 2007

Mrs Dalloway 1977, 2011

Vågorna 1980, 2009

Orlando 1982, 2012

Flusch, historien om en hund 1982

Mellanspel 1993

Natt och dag 2000

Resan ut 2008, 2010

Mitt älsklingscitrat av Virginia Woolf:

När domedagen är inne och de stora världserövrarna och lagstiftarna och statsledarna inffinner sig för att emot sin belöning – sina kronor, sina lagrar, sina namn oförgängligt inristade i odödlig marmor – då kommer den allsmäktige att vända sig till Sankte Per och säga, inte utan en viss avund när Han ser oss komma där med våra böcker under armen: "Hör du, dom där klarar sig utan belöning. Vi har faktiskt ingenting att ge dem. De har älskat att läsa."

Ur *Hur man bör läsa en bok*

eller soliga, men människohjärtat är alltid detsamma. Himmel och jord, till och med molnen förefaller durabla och stabila, alltid de samma, medan människorelationerna är fragila och flyktiga. Till och med solen är införstådd med att allt hon bevittnar endast är en mellanakt: *Här kom solen som en lysande glädjeeruption, omslutande varje blomma, varje löv. Sedan drog hon sig tillbaka igen, dolde sitt ansikte som om hon förberedde sig för att äse mänskligt lidande.*

Mellanspel har inget egentligt slut, den är ett enda fortgående nu. När skädespelet är över skingras skädespelare och publik. Långsamt sänker sig natten. Gardinernas dras för. Själva huset sluter

sina ögonlock.

Mellanspel blir Virginia Woolfs sista bok. Hennes tid håller på att rinna ut.

Sanningen är den att skrivandet är den äkta glädjen och att bli läst den oäkta. Så skriver Woolf i sin dagbok.

Efter skrivandets glädje följde vändan över recensionerna, när texten väl kommit i tryck. Ångesten över att förlora sin förmåga att skriva och bli utlämnad åt depressionens mardröm för gott förmäddes till slut Virginia Woolf att ta sitt eget liv. Den 28 mars 1941, innan *Mellanspel* gått i tryck lämnade hon sitt hem och vandrade ner till flodstranden. Hon fyllde

OLIVER MALLINSON LEWIS

Inte bara hotbilder

Svenska nu får positivt bemötande

Svenska nu är projektet som förmedlar svensk ungdomskultur och uppmuntrar ungdomar till att använda svenskan genom positiva förebilder. Svenskbygden träffade projektets enda utlokaliserade programkoordinator Max Jansson i Vasa.

TEXT: RABBE SANDELIN, FOTO: RAIJA SKYTTÄLÄ/ FOTO AIRAKSINEN

SVENSKA NU koordineras av Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland i Esbo, och det är också där projektledningen till största delen håller hus. Max Janssons jobb går däremot ut på att som ett pilotprojekt aktivt röra sig mellan Björneborg och Lappland samt i de finskspråkiga kransregionerna runt Österbotten för att arrangera möten med det svenska språket i skolorna.

– Jag har nu jobbat med detta i fem månader, och kan bara konstatera hur roligt det varit med det positiva bemötande jag fått. Föräldravällar, lärarträffar, elevmöten – man ser en helt annan verklighet än de hotbilder vi finlandssvenskar kanske lite för gärna målar upp.

I en färsk studie av universitetslektor **Maria Green-Vänttinen** och professor **Hanna Lehti-Ek-**

lund vid Helsingfors universitet kan man läsa att gällande inställning till svenska i finska grundskolor är hela 49 procent positiva och 31 procent neutrala. Den stora majoriteten har alltså en positiv eller en neutral hållning.

– Det här kan vara svårt att tro i ljuset av de senaste årens debatt, säger Jansson.

Max Jansson håller med om att svenskan lätt hamnar i kläm i de många samhällsreformer som nu pågår, men också där är det sällan fråga om illvilja, snarare okunskap.

Svenska nu spanner över alla politiska och samhällseliga intressen, och involverar också företagsvärlden.

– Det är också bra att Svenska nu har närvaro på Vasa universitets enhet för nordiska språk, och där kan ta del av all faktakunskap

som stöder det arbete som görs.

Pakkå Ruåtsi är något positivt

Det hatade begreppet tvångssvenska, pakkoruotsi, skall nu enligt beprövat maner vändas till ett positivt begrepp. Rapparna Redrama och Jesse P. har tillräckligt *street cred* för att kunna ge ut ett album med titeln *Pakkå Ruåtsi – tala svenska eller håll käften*.

– På ungdomarna biter inte styltigt politikerspråk. Svenska nu:s temaår 2012 heter *Vi diggar!* och musiken är i fokus. På Facebooksidan *Victor treenaa svenskaa* tipsar Victor varje vardag om en ny svenskspråkig låt som svensklärarna och eleverna kan lyssna till. Genom att på det här sättet göra svenskan på riktigt intressant, öppnas vägen för en positivare inställning. Syftet är att få

En färsk studie gjord av Helsingfors universitet visar att hela 49 procent av eleverna i de finskspråkiga grundskolorna är positivt inställda till svenskan, medan 31 procent är neutrala.

– Det här kan vara svårt att tro i ljuset av de senaste årens debatt, säger **MAX JANSSON**.

www.svenskanu.fi
www.pakkaruatsi.com

Svenska nu:s finansörer är Kulturfonden för Sverige och Finland • Svenska staten • Finska staten • Svenska kulturfonden • Svenska folkskolans vänner • Sparbankstiftelsen • Konstsamfundet • Hanaholmen – kulturcentrum för Sverige och Finland • Nordplus-program • privata sponsorer

eleverna att våga använda svenskan och att få dem att se flerspråkighet som en rikedom.

År 2011 hade Svenska nu direktkontakt med över 70 000 elever. Detta innebär att eleverna fick ta del av ett svenskspråkigt besök i skolan (teater, musik, film, journalister mm.).

– Sammanlagt cirka 250 000 elever fick på ett eller annat sätt ta del av vår verksamhet under samma år, berättar Jansson.

Förmedlandet av kulturupplevelser, författar- och artistträffar sker aldrig isolerat som enskilda happenings, utan programmen är

utvecklade så att kulturen alltid stöder pedagogiken. Efter varje besök görs dessutom enkätfrågan bland eleverna som till 70 procent svarar ja på frågan om det är viktigt med svenska.

Fungerande nätverk

Svenska nu fungerar enligt nätverksprincipen. I styrgruppen finns bl.a. representanter från staten, Svensklärarna i Finland, universiteten, fonder samt Sveriges ambassad. Delegationen består av drygt femtio finländska och svenska opinionsbildare inom politiken, näringslivet, högskolevärlden

och kulturlivet. Som ordförande för delegationen verkar före detta statsministern och riksdagens talman **Paavo Lipponen**. Vice ordförande är **Maria Wetterstrand**, fd. språkrör för Miljöpartiet i Sverige, professor **Kirsti Lonka** från Helsingfors universitet samt journalisten **Tuomas Enbuske**. Delegationens medlemmar deltar i verksamheten i egenkap av privatpersoner, inte som representanter för sina arbetsgivare. Den gemensamma nämnaren är en vilja och förmåga att arbeta för att bevara Finlands språkkapital.

Gustaf WIDÉN

Journalisten och författaren Gustaf Widén är medlem av SFV:s styrelse.

Längtan till landet

DE FLESTA av oss har sina rötter i en by. Skrapar vi lite på den urbaniserade ytan träder en bonde fram och skakar betänksamt på huvudet inför nutidens egendomligheter.

Det här är ett arv som många gör sitt bästa för att förtränga. Delvis är det förstäeligt. Livet på landet har inte alltid varit någon dans på rosor. Den inre flyttningsrörelse som präglade Finland och Sverige under hela 1900-talet var en ekonomisk nödvändighet som resulterade i utarmning av de svaga regionerna.

Städernas dragningskraft kan te sig bedövande: här finns dynamiken, impulserna, den kulturella och sociala mångfalden. Ändå tyder ingenting tyder på att människor rent mentalt mår bättre av att bo i en stadsmiljö, där ett begrepp som frid kan vara omöjligt att fånga. Och att längtan tillbaka till naturen och gamla livsmönster är oemotståndligt vittnar stuglivet om, där den bortskämda stadsbon plötsligt är redo att tillbringa några sommarveckor under förbluffande primitiva förhållanden.

ALLTFLER INRIKTAR sig på ett deltidboende, där man tar tillvara det bästa i staden och på landsbygden. Internationella undersökningar visar att

flyttningen till landet faktiskt har ökat i västvärlden på senare år. Men någon varaktig förändring kan man knappast vänta sig i nordiska förhållanden. En klimatförändring som tar sig alltmera extrema uttryck gör också landsbygds- och skärgårdsmänniskan mera skyddslös. De senaste vintrarnas återkommande elavbrott och ständiga snöfall har gjort vardagslivet till ett helvete för många i glesbygden. Vi vet inte längre hur vi ska umgås med elementen. Att fly till stadens trygghet har onekligen sin lockelse.

Jag har någon gång upplevt skärgårdsliv i nästan trettiogradig kyla och snöstorm när hela elsystemet slagits ut. Det äventyret längtar jag inte tillbaka till.

HUR ÖMT jag än vårdar mina rötter kan jag ändå emellanåt känna mig som en svikare. Min mormorsfar var bonde på en av skärgårdens största gårdar, som säkerligen kunde ha bevarat sin livskraft långt in i EU-åldern. Men ingen i barnaskaran ville ta över. I stället lockade sjöfartens snabba pengar, en trygg tillvaro som ämbetsman eller emigrantens liv i drömlandet USA. Så bröts en månghundraårig tradition.

Det är meningslöst att känna samvetsqual för be-

Landsbygdsroman i särklass. Debutanten Tomas Bannerheds språkliga mästerverk "Korparna" belönades i fjol med Augustpriset, Sveriges främsta litterära utmärkelse.

slut som fattats långt innan man själv var född. Men det plågar mig alltid att tänka på den vända min mormors föräldrar måste ha känt när de insåg att all möda varit förgäves, att jorden som de vårdat så ömt inte längre skulle brukas av deras efterkommande.

OM DEN här problematiken påminns jag ännu en gång i Tomas Bannerheds fina debutroman "Korparna" (Weyler förlag), helt rättvist belönad med fjolårets Augustpris och nu utgiven också i pocket. Det handlar om småbrukaren som desperat försöker tvinga in sonen i arvtagarrollen. Sällan läser man en så stilsäker landsbygdsskildring, där de sträva människorelationerna hela tiden gestaltas med naturen som fond. Och fåglarna, som så många är blinda för, iakttar allt och begrundar det i sina hjärtan.

Bannerhed beskriver lärkornas svindlande flykt som ett ögonblick av nåd: "Fladdrar som fjärilar och ska bara upp upp. Vet inget annat. Nu hängde tre stycken över åkrarna och sjöng för livet, höjde sig med darrande vingslag som om de varit fästade i var sin tåt som någon satt och vevade in, eller som om de hade tänkt sjunga sig upp genom himlen".

VI SKA säkert akta oss för att romantisera livet på landet i gängna tider. Att så många längtade bort hade förstas sin naturliga förklaring. Min mor, som växte upp i skärgårdsbyn Degerby, hade aldrig en tanke på att flytta tillbaka när hon fått smak för stadslivet. Minnet av de mörka höstkvällarna fick henne att rysa. Stadens ljus gav trygghet i en osäker värld.

Men att längta bort utesluter inte att man snart längtar tillbaka. Att som jag leva både på landet och i staden innebär att kastas mellan tystnad och brusande trafik, mellan drömmen om rotstark förankring och insikten om att "vårt enda reda är våra vingar", som poeten Erik Lindegren uttrycker det.

När vårens första fågelrop kallar bär vingarna oemotståndligt ut i skärgårdens rymd. Det är snart ett sekel sedan marken på den gamla tingsgården brukades av mina förfäder. Men en central del av deras jordiska paradiser blev min, stränder att vandra längs och skog att genomströva i tacksamhet.

Lyssnar jag noga kan jag höra deras mjuka röster i vinden: här är du alltid hemma!

En kväll i slutet av februari fylkar sig ett 20-tal förväntansfulla personer i trivsamma kulturhuset Gardberg Center i Karis. De är ditlockade av förhandspuffen att **Lars Huldén**, lätt förklädd till två fångslade poeter på 1600-talet, ska presentera "sin mest personliga bok", diktsamlingen *Kajaneborg 1636* (2010, i distribution av Schildts förlag).

Med Lars Huldén hos fångarna på Kajaneborg

TEXT & BILD: OLLE SPRING

FÖRVÄNTNINGARNA BLIR sannerligen rikligen tillgodosedda – för vem skulle kunna hindra det skrivna ordets suveräna mångsysslare att sväva ut på än det ena, än det andra sidospåret och berika publiken med gedigen lärdom och spirituella poetiska reflexioner. Det blir snabba kast mellan Kalevalas arkaiska texter, vers på dialekt, bibliska hänsyftningar i Bellmans Fredmans epistel nummer 82 ("Hvila vid denna källa", den allra sista i sviten, en avskeds-epistel) – sockrat med en Goethe-dikt på Munsala-mål.

Kvällens moderator **Torsten Bergman** lotsar diskret kvällens gäst tillbaka till kvällens huvudtema. Huldén berättar att de 90 dikterna i *Kajaneborg 1636* kom

till när han blev ombedd att medverka i en poesivecka i Kajana och fick för sig att överraska arrangörerna med en svit nyskrivna dikter med lokalhistorisk förankring. – Det gick fort att skriva dem, bara några veckor...

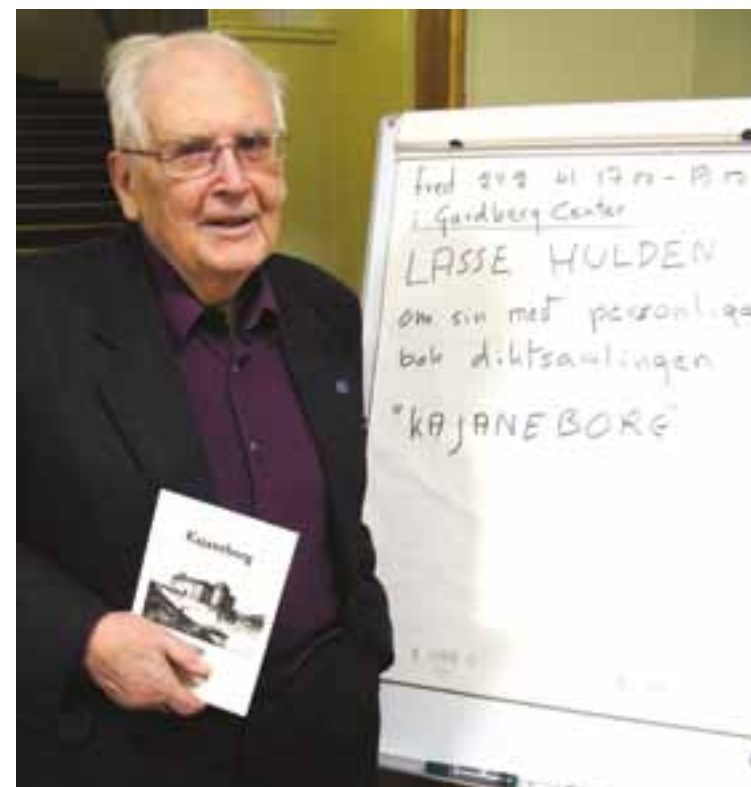
Stridslysten kättare och falsk brudgum

Huvudpersonerna i dessa "författarmonologer" upptecknade och på nutidssvenska återgivna av Lars Huldén är **Johannes Messenius** (1579–1636) och **Lars Wivallius** (1605–1669). De har förvisats hit till fästet Kajaneborg, byggt 1605–19 och 1661–66 på en holme vid Ämmäkoski i Kajana älv, av olika orsaker.

Professorn och skådespelförfat-

taren, arkivarien och historikern Messenius har dömts till fängelse misstänkt för kätteri och samröre med polska katoliker. Han kom att tillbringa 20 år (1616–36) i det ödsliga fängelset i den östra rikshalvan. Messenius hade levat i ständiga fejder – stundom i rejält slagsmål! – med kolleger vid Uppsala universitet och kansler **Magnus Gabriel de la Gardie** hade till sist tröttnat på de ideliga bråkerna. Under hela fängelsetiden bodde Messenius hustru Lucia med honom, men deras barn togs ifrån dem.

Messenius är bitter över att hans ovänner fått gå fria medan han förvisats till Kajaneborg, men han är fast föresatt att vända sitt nederlag i triumf. Han skall skapa ett

Min mest personliga bok, säger **LARS HULDÉN** om diktsamlingen *Kajaneborg 1636*.

verk som skall bestå! Hans bragder skall lysa i framtiden.

Studenten, äventyraren, dikta- ren och visförfattaren Wivallius har hamnat här av mera galanta skäl. Han har efter avbrutna studier i Uppsala färdats runt i Europa som "Friherre Erik Gyllenstjerna". Under det namnet friade han till en skånsk adelsfröken, **Gertrud Grip**. Snöpligt nog blev hans falseri avslöjat av medlemmar i släkten Gyllenstjerna som bjudits till bröllopet men som inte igenkände någon anförvant i brudgummen. Den falske friherren dömdes till döden. Domen mildrades (skärptes, tyckte delinkventen själv) 1634 till fängelsestraff för obestämd tid på Kajaneborg, men fängelsevistelsen kom att vara bara sex år, till år 1641.

Wivallius tycker inte det var rätt att döma honom för att han vunnit Gertrud med sitt, som det sades, falska jag:

"Men det var ju denne som jag

var just då. Man är den som man är, när man vinner någon."

I fångarnas kläder

Här sitter nu de båda dömda några år tillsammans och reflekterar över sitt öde. Det är ovissst om de någonsin träffades, om de samtalande med varandra. Vi får höra deras monologer, med de röster Huldén ger dem. Messenius fortsatte att skriva på sitt *opus vitae*, sin stora nordiska historia med avstamp ända från syndafloden. Wivallius slutade praktiskt taget att skriva. Vem av dessa är då Lars Huldén? Författaren värjer sig för frågan. En av dem är ju poet, och säger sig skriva enbart för att imponera på de styrande. Den andra är vetenskapsman, forskare.

– Jag sympatiserar med dem bägge, säger Lars Huldén till slut och pekar på likheterna: han skriver själv dikter och han är akademisk forskare med inte mindre än fyra specialiteter – ortnamn, di-

alekter, Bellman och Runeberg. Bibliografin upptar vid detta laget ett 60-tal titlar litterära verk. Och fler tycks komma i strid ström ur den flitiga pennan. En samling uppsatser om Bellman är just nu aktuell.

– Spänningen mellan forskning och dikt är inte främmande för mig. Och jag är själv bra på att byta skepnad.

Lasse Huldén ger sig ut på en odysse i sitt författarliv som började redan då han som barn skrev nykterhetsdikter åt sin far som var nykterhetsman. Tanken på att bli veterinär stäcktes redan efter tre studieveckor som överansträngde hans svaga kunskaper i kemi och fysik – och som krävde tidiga morgnar. Så studenten Huldén anmälde sig till nordiska språk – och resten är historia, eller historier, som Torsten Bergman försiktigt avbryter för att åter styra in samtalet på de båda fångarna på Kajaneborg. Bergman citerar den →

...Hulden och Kajaneborg

enes livscredo:

En larv som kryper i jorden / så nära ytan att man ser var jag färdas. / En fågel skulle lätt kunna ta mig med näbben. / Märkligare än så är inte min bana.

Är det Wivallius som säger detta – eller Huldén?

– Det är jag i de flesta fall, men jag har klätt mig i de båda fångarnas kläder. Jag finns nog med i boken från början till slut, erkänner han.

Vad var äventyret värt?

Låt oss lyssna till monologerna bakom de tjocka fångelsemurarna. I den ena hålan sitter poeten Lars och frågar sig bittert vartill alla åren i Europas länder tjänade:

Vad var äventyret värt? / Intet var äventyret värt.

I en annan cell ondgör sig den andra fången över att "en odåga har förpassats hit, en före detta student, en äventyrare och bedragare". Han betraktar sig själv som förvisad, inte som fånge, på grund av "obevisade, oberättigade misstankar för brottsligt samröre med polska papister". Messenius beslutar sig för att aldrig se Lars Wivallius:

Han skall vara luft för mig. / Min synkrets skall icke skymmas, / solkas ner, besmittas, / av en straffänge.

En dag säger han sig ha mött den unge fången:

Han bugade och skrapade med foten, / bågge fötterna skulle man kunna säga. / Jag såg honom icke. Vem vore jag / om jag ägnade blickar åt en sådan?

Wivallius accepterar inte att bli negligerad:

Trodde någon att någon, / ensam, kan ta sig fram genom Eu-

ropa / i krigs- och orostider / utan ett visst mått av slughet? / Då trodde denne någon fel. / Slughet, falskhet, bedräglighet / är vad som krävs, om du vill överleva / i lögnernas värld. / Ta seden dit du kommer. / Visst! Osed är vanligare än sed.

Att äga en historia...

Messenius argumenterar för sig själv – och försvarar sig och sitt stora bokprojekt:

Jag vill ingalunda hävda / att upptäckten är ny, / metoden utvecklad av mig. / Men att sammanställa / rimkrönikornas, runstenarnas, / den levande traditionens, / de gamla författarnas arbeten / med Bibelns gudomliga sanningar / ger mig en möjlighet att spåra / släkternas ursprung, / väl icke från världens skapelse, / men från tiden efter syndafloden, / från Noak och hans söner. / Det är föga mer än 5000 år att överblicka. / Vi kan vara tillfreds med det. / Människan är icke skapad att veta allt.

Bakom den tjocka stenväggen kan man höra en fnysning:

Den gamle dären / har suttit här i tjugo år / och diktat ihop en historia / åt detta Sverige, av vilket / Kajaneland olyckligtvis är en del. / Varav denna lust att äga en historia / den må vara hur osann som helst, / blott den är lång och glänsande / och ens egen. Är det på det sättet / som de otrygga och framtidslösa / söker ro för sin själ? / Jag fruktar att vi ännu icke har sett / de värsta utslagen av denna vurm.

...och vinna odödlighet?

Han, äventyraren, är med all sannolikhet en hjälte på dansgolvet, funderar Messenius och rättar sig

Medicinalrådet **HÅKAN HELLBERG** – själv författare – får en författardedication i sitt exemplar av Kajaneborg.

strax efter de rådande omständigheterna: han var, har varit...

Det finns de som lever livet / och njuter allt som kan njutas. / Att skriva historia / är att gå till historien. / Det är mitt sätt att övervinna / min dödlighet.

Wivallius ger inte mycket för det resonemanget:

Gubben sitter och tror sig / förvärva odödlighet / genom att skriva ned sin lärdom. / Fattar han inte hur flyktig / lärdomen är? / Två släktled / och allt är omvärderat. / Gamla luntor är gamla luntor. / Så varför skriva dem?

Jag blev tvungen att välja, protesterar Messenius:

Svenska komedier för studenter / och andra. Berömmelse och fest. / Eller: det stora verket, / utan att veta om det någonsin / skulle komma att tryckas. / Säg att jag valde rätt.

Hans mastodontiska historia trycktes faktiskt på ånkans försorg i början av 1700-talet i flera band – "men jag har inte läst det", medger Huldén utan omsvep.

Skyldighet att dikta

I boken lånar han igen sin röst åt poeten Wivallius, som blev kvar i stenfästet ännu fem år efter Messenius frigivning 1636 – och död

samma år.

Att skriva dikter är jämförelsevis lätt, / mycket lättare än att söka sanningar / i historien eller språket. / Problemet är att man aldrig / kan föresätta sig att skriva en dikt, / den bara kommer, om den kommer. / Kommer den, då kan man skriva ner den. / Jag har den rättigheten, nej skyldigheten.

Säger poeten Huldén som redan i unga år märkte att han kunde rimma bra. På 1950-talet kom han i kontakt med **Jörn Donner, Inga-Britt Wik, Atos Wirtanen**... och började så smått skriva själv. År 1957 gick han så upp till **Thomas Warburton** på Schildts förlag med ett knippe dikter, men fick rådet att vänta ännu ett år. Det utnyttjade han till att få sin akademiska avhandling klar, men sedan kom det en diktsamling vart tredje år.

– Som en hobby. Jag hade ju arbete på sidan om.

Kan någon ens räkna dem alla, alla sånger, dikter, rim och verser i revyer och skådespel, psalmer, festdikter, kantater av denna poet, som tycker att det är svårare att skriva en bra orimad dikt; för att göra det måste man ha en idé, och idéer kommer när de kommer. Om man rimmar så ger rimmet tankar, bilder m.m.

– Som jag brukar säga: om man ingenting har att säga, så kan man alltid säga det med en sonett!

Men båda sorterna har sin charm, tillägger han och så skanderar han helt suveränt några strofer ur sin egen och sonen Mats Kalevala-översättning som väver in geniala nya ord och uttryck i det originala versmättet.

Att dikter kan komma till honom och ur honom bokstavligen

Kulturhus i Karis

GARDBERG CENTER r.f. grundades i december 2004 i syfte att skapa ett centrum för lokalhistoria och kultur i Karis.

Föreningen köpte sommaren 2007 Gardbergs hus vid Nabogatan 20 av Karis stad, som arrenderade tomten åt föreningen på 20 år. Huset byggdes av samskolerektorn John Gardberg och hans hustru Göta 1937. Föreningen har restaurerat huset till ett kulturellt vardagsrum, där man utforskar det förflutna och på hobbybasis dokumenterar samtiden. Föreningen engagerar sig också i lokalsamhällets framtid, där inte minst inflyttarna har en roll.

Föreningen ordnar forskningscirklar, berättarträffar, forskarbesök, utfärder och seminarier. Föreningen idkar publiceringsverksamhet främst i form av tidskriften Ta Plats i Raseborg. För att utöka och bidra till användning av arkivmaterial på orten upprätthåller föreningen det lokalhistoriska arkivet Arresten.

som på beställning, har han visat många prov på genom åren. Hur ofta har inte tillfället gjort poeten! Vi som deltog i Svenska folkskolans vänners kulturrese till Färöarna 2005 bevarar som ett kärt reseminne ett litet häfte med av honom nyskrivna och översatta färiska dikter som utgavs enkom till detta tillfälle.

Dimma över dalden

En eftersinnande dikt om ordet / orden får stå som slutvinjett – för

alla de tre ordbrukarna på Kajaneborg:

Misstro orden. / Djupare lärdom lär / icke stå att få. / Orden flyter lika lätt / ur lögnarens mun / som ur sanningssägarens, / måhända lättare. / Ge mig ditt ord / och jag ger dig mitt / på att du inte kan hålla det. / Ordet är ohållbart. / Orden ligger som en dimma / över en okänd dald. / Lyssna i dimman, / den säger ingenting / om dalden.

Minnet av Bysans på Gotland

TEXT & BILD: MARITA KARLSSON

Kan Gotland, ön högt uppe i Norden, och det stora bysantinska riket (330-1453) vid Medelhavet och Svarta havet, ha något med varandra att göra? Ja, mycket tyder på att Gotland under vikinga- och medeltid mer än något annat nordiskt område påverkats av den högtstående bysantinska kulturen.

UNDER VIKINGATID blev Gotland ett av norra Europas rikaste områden. Inflyttandet från många kulturer syns tydligt än idag. Här finns ringmuren, kalkstensgårdar, agtak, solkors, klosterruiner, pilgrimsleder och nästan hundra utsökta små 800-åriga kyrkor. Ännu på 1300-talet var Visby fortfarande Nordens rikaste stad. Ett utpräglat stadssamhälle hade börjat spira i Visby redan innan kristendomen kom till ön, och Gotland blev med tiden samlingsort för många folk: svenskar, tyskar, ryssar, danskar, norrmän, och till och med engelsmän.

Kulturhistoriskt kan man säga att ön är mycket märklig. Gotland har för Östersjöområdet haft samma betydelse som Rhodos, Kreta och Sicilien för Medelhavsländerna. Bevis som berättar om förbin-

delser med fjärran länder för mer än tusen år sedan är många; i en järnåldersgrav har man funnit en snäcka som endast förekommer i Indiska oceanen, runskrifter berättar om gutars besök i Grekland, Särkland, Island och Jerusalem. Andra gutar har varit lärlingar vid de stora katedralbyggena i Chartres och i Tyskland.

Hela ön och dess natur vittnar om en lång historia. På ön hittar man stenåldersgravar, bronsrösen, skeppssättning, jungfrudanser, sandstränder, 400 miljoner år gamla fossil, vindpinade enskogar och alvmark. De vita kalkväggarna kantas av vildaklejoj, violetta cikior, blåeld och nattviol. På ängar eller i skogen kan du plocka salmbär och naikon, öns speciella smultron. Någon av gårdarna säljer egen saffran eller egna valnötter.

Jag känner mig hemma på ön. Många andra tycker lika: den påminner på ett säregt sätt oss om platser vi besökt, och platser vi trivts på; Grekland, Medelhavet, Jerusalem, Sydfrankrike, Ryssland, Afrika.

Kontakter med Novgorod och Konstantinopel

1100-talet var den tid då Gotlands

kontakter till Bysans och Västeuropa var som mest aktiva. Nordbornas kontakter österut har alltid varit starka och den svenska vikingahövdingen Rurik påstås ju vara den som grundat Holmgård i Ryssland, dagens Novgorod. En handelsman som ville färdas österut seglade först längs Finska viken, vidare mot Ladoga och passerade sedan flodsystemen via Novgorod på sin väg till Konstantinopel.

I tusen år var Novgorod en hamn för fyra hav: Svarta havet, Östersjön, Vita havet och Kaspiska havet. Inte ens Genua eller Venedig hade så vidsträckta handelsförbindelser. Konstantinopel var en stor metropol och konstnärer kom därifrån till Novgorod.

I Novgorod hade gutarna en egen inkvarteringsgård, Farmannagården och en egen kyrka, Sankt Olav, som försvann, men som lever kvar i en runskrift vid Skokloster i Sverige från 1070-talet. Det var sjöfararen Spjallbudes änka Sigrid som lät rista in följande

Bysantinsk helgonmålning i Garde kyrka.

Vid torget i Visby ligger Ryska gården. Under byggnader finns ruinerna av en rysk kyrka.

de text; *an var tauthr i hulmkart-hi i olafs krika* (han dog i Holmgård i Olavskyrkan).

I staden gick en gata under namnet Varjagergatan. Den började vid gutarnas kyrka vid Volchovs östra strand. Detta nämns första gången år 1130 i novgorodkrönikan men kontakterna är säkert mycket äldre. 53 år senare berättas i krönikan om strider mellan varjager och novgorodbor på Gotland. Därefter ingick man i Novgorod ett fördrag, som garanterade gutar och andra västliga folk ömsesidiga förmåner under handelsfärder.

Rysk gård och ortodox kyrka

De tidigaste skriftliga beläggen på en rysk handelsgård i Visby är från 1259, men förmodligen var den anlagd redan på 1000-talet, likosom en kyrka. På Sankt Clemens kyrkogård har man hittat en grav med ett kors och kyrilliska

bokstäver. Med rätt stor säkerhet kan man säga att det på 1200-talet fanns ett skikt med inflyttade ryssar på ön.

Den ryska gården i Visby låg vid nuvarande Stora torget i kvarteret Munken. Idag ligger det ett café där som heter just Ryska gården, intill Finngränd. Flera meter under huset finns ruinerna av en rysk kyrka, som jag hade möjlighet att få se sommaren 2011. Lite längre ner mot havet hittar man Novgorodgränden. Enligt uppgift har kyrkan använts ännu år 1371, men övergivits i samband med den stora branden 1400. Själva kyrkan utgjordes av ett rektangulärt kapell på elva gånger sju meter och en liten kyrkogård. I mitten av långhuset fanns fyra fyrkantspelare. Sannolikt bar de upp ett litet kulpoltorn, i absiden stod ett kvadratisk altare såsom sed är i den ortodoxa kyrkan.

I en text från 1461 uppges det att ryssarna tidigare haft två kyr-

kor på Gotland och från ett dokument 1562 vet vi att en kyrka varit helgad åt St. Nikolaus. Då besökte nämligen ryska sändebud Visby för att inspektera den ryska gården. Det ledde till att länsherren Jens Bille påföljande år ålades att köpa tillbaka gården för ryska köpmäns räkning.

En intressant kyrkoruin i Visby är Sankt Lars, uppförd i början av 1200-talet och uppkallad efter martyren Laurentius (kyrkan har också i något skede kallats för Sankta Anna). Kyrkobyggnadens typ är mycket ovanlig med förebilder i nordvästra Ryssland. Kyrkan har byggts i form av ett grekiskt kors och har en labyrint av trappor och gångar i väggarna; samma planlösning finns i kyrkan Paraskeva Pjatnitsa i Novgorod. Sankta Anna kan å sin sida handla om minnet av den svenska furstinnan Irina, som senare blev den heliga Anna av Novgorod då hon anslöt sig till en sträng ortodox orden i →

...Gotland och Bysans

→ Ryssland. Kyrkan. Här är uppgifterna vaga och osäkra.

Men alldeles speciellt intressanta är målningarna som hittats i olika gotländska kyrkor. Vid en restaurering 1916 i Eke kyrka hittade man en fin målning i bysantinsk stil då trägolvet bröts upp. På en plank som tillhört en stavkyrka från 1070-talet upptäcktes en välbevarad målning.

En av Gotlands äldsta stenkyrkor är Gardakyrkan, som är byggd på ett vikingatida gravfält. I kyrkan, som är uppförd på 1100-talet, finns helt unika rysk-bysantinska väggfresker och en dopfunt som är gjord av en stenhuggare som man gett namnet Byzantios. Väggmålningarna föreställer bland annat den yttersta domen och långhusets västra mur har haft tolv scener ur evangelierna. Vem de två manliga helgonen är, höga tjänsmän vid den östromerska kejsarens hov, vet man inte säkert men det finns olika förslag som St Florus, St Laurus, St Kosmas och St Damianos, som var arkitekt och stenhuggare från Illyrien och hästarnas skyddshelgon. I långhuset fick man år 2008 fram färger som använts i målningarna, bl. a. lapis lazuli, ett mycket dyrbart, blått färgämne. Detta var ett tydligt tecken på kontakter med fjärran länder. Man kan anta att mästarna i Gardakyrkan och Källungekyrkan var utbildade i bysantinska verkstäder. Forskarna har jämfört freskerna med muralmålningarna i katedralen i Mirozskijklostret i Pskov (1140).

Gåtfulla målningar

De gotländska målningarna är gåtfulla och frågorna är många: varifrån kom inspirationen, vem målade, och vem beställde? Har det funnits rysk-bysantinska eller till och med grekiska mästare på

Dopfunt utförd av stenhuggaren "Byzantios" i Garda-kyrkan.

Gotland? Eller har det varit lokala konstnärer som haft kontakt med bl.a. Novgorod? Var beställaren de ryska gillena eller gutar som rest i österled? Inbjöd man bysantinska konstnärer liksom benediktinorden i Monte Cassino gjorde på 1000-talet? Forskarna kan ännu inte med säkerhet uttala sig.

Samma s.k. landsortskonst som hittats på Gotland finns också på den grekiska landsbygden, som i kyrkan Panagia Mavriotissa i Kastoria. Andra miniatyrmålningar finns på Athos, Cypern och Korfu. De tidiga gotländsk-bysantinska freskerna har jämförts med målningarna av Konstantin och

Helena i Sofiakatedralen i Novgorod. Helgon med svart konturteckning, mandelformade ögon, långa ögonbryn i färgerna svart, mörkgrått, rött och grönt. I sammanhanget är det skäl att minnas att också romanska och västeuropeiska mästare och konstnärer arbetade i Bysans.

Scenerna ur Kristi passionsdrama som finns i Källunge kyrka är också från 1100-talet. Liknande målningar finns på Cypern i St Neofitklostret och i Johannesklostret på ön Patmos.

I Dalhemskyrkan finns glasmålningar från 1240-talet i en tysk-bysantinsk stil. De fragmentariska

rysk-bysantinska panelmålningarna förvaras i sakristian. Också absiden i Mästerby kyrka har ursprungliga bysantinska fresker. Tre av kyrkorna har varit träkyrkor; Eke, Dalhem och Sundre. Arkeologiska fynd är kors i bysantinsk stil, uppståndelseägg av keramik och en steatitplatta från 1000-talet.

Kristendomen kom från två håll?

Kristendomen kom möjligen till Gotland från två håll. Ön hade ju sedan vikingatid haft kontakter österut, främst med det ryska riket, som i sin tur hade kontakt med Bysans och Orienten. Gutarna reste omkring och upplevde kristna seder, man lät döpa sig och tog hem egna präster och lät uppföra egna kyrkor. I motsats till vikingarna i västerled – som med svärd i hand erövrade delar av Europa – gjorde gutarna färder österut mera i handelssyfte. På 1100-talet hade gutarna antagit Vite Krist. Det övriga Skandinavien hade starkt påverkats av tysk och engelsk mission men på Gotland lyckades missionen från Hamburg-Bremen aldrig hävda

sig. Näddes alltså Gotland av den bysantinska kristendomen österifrån och av den romersk-katolska söderifrån?

Pilgrimsvägen mellan Visby och nordöstra Gotland, startar vid St Olofshamn, där det funnits en berömd kyrka. Man säger att det var där den norske kungen Olav steg iland år 1029. Från 1100-talets senare del dominerade det romersk-katolska på ön. Men centrala delar av Sverige med Sigtuna som centralort har varit starkt påverkade av den grekisk-rysk-ortodoxa kyrkan. Björn Ambrosiani anser att Mälardalen i 50 år under 1000-talet stod under ortodoxt inflytande. I Sigtuna fanns en kyrka, St Nicolaus, för de ryska köpmännen. Kyrkohistorikerna har hittills bortsett från detta starka ortodoxa inflytande på Gotland och i Mälardalen.

Koppling till Karis kyrka

Som konstnär och konstintresserad västnylänning har jag alltid fascinerats av den s.k. Karismästaren i Karis kyrka. Och jag har ställt mig frågan: Vem var han (för det var väl en han)? Sin utbildning har han fått på 1300-talet i

Vägen upp till den plats där St Olofs kyrka stått. Idag finns resterna av kyrkan kvar i ett magasin.

de unggotiska skulpturateljéerna på Gotland. Men kom han från trakten, eller var han gute? Trivdes han här, om han kom från Gotland? Hur var det att studera på ön ifall han kom från Karistrakten?

Kvar finns hans arbeten: St Olof, den uppståndne Kristus, Karis skyddshelgon St Katarina och Sankt Lars. Desamma som på Gotland. Och var Ingåborna kristna redan på 800-talet? Det finns sägner som vittnar om det. Farleden österut gick ju förbi.

Och jag upplever att tidsepokena, kulturströmningarna flyter samman. Att mitt intresse för det bysantinska kommer mot mig österifrån, från Karelen, Ryssland, Grekland, Konstantinopel men också från den "östeuropeiska" ön Gotland.

Källor:

Catharina Ingelman-Sundberg: Fortida kvinnor

Marita Jonsson och Sven-Olof Lindquist: Vägen till kulturen på Gotland Dick Wase www.medeltidsgotland.se/forskning/pdf/ryssar.pdf

Hugo Yrwing, Visby

Wikipedia

www.guteinfo.com

Svetlana Vasilyeva: Bysantinska traditioner i Gotlands konst under 1100-talet Erland Lagerlöf: Gotland och Bysans

Borghill Lindholm: Jag har aldrig haft svårt att stå för mina åsikter

Hon innehar ett svårslaget rekord: i 72 år har hon varit ombud för Svenska Folkskolans vänner i Östra Saltvik på Åland. I föreningen Allsvensk samling på Åland har hon varit medlem i 85 år. Borghill Lindholm i Sund på Åland är en välkänd profil i landskapet. Hur många föreningar hon varit och är med i minns hon inte på rak arm, men de är många, förmodligen innehar hon något slags rekord där också.

TEXT & BILD: ANNE SJÖKVIST

HON UTTRYCKER gärna sina åsikter om göranden och låtanden i ö-riket, ofta i tidningarnas insändarspalter men det händer inte sällan att hon knallar in till landskapsregeringens kontor och direkt på högsta ort berättar vad hon tycker.

– Jag har aldrig haft svårt att stå för mina åsikter. Just nu är det besökscentret vid Bomarsunds fästning jag tycker är idiotiskt. Det blir bara dyrt och ger inget mer värde. Ålandica är samma sak, i det dyra huset sätter jag inte min fot.

På sensommaren fyller Borghill Lindholm 95. Bilen har hon bytt ut mot en röd sparkkälke med hjul, och kroppen är lite långsammare än förr. Men hjärnan är lika rapp och alert som någonsin. När jag träffar henne har hon just varit på Allsvensk samlings årsmöte och har ett protokoll att skriva ut. Jo, hon är sekreterare i den fö-

reningen sedan många år. Innan dess var hon ordförande, men numera undviker hon att bli ordförande i föreningar säger hon.

Den lilla lägenheten på Ruddammsvägen ovanför Sunds kyrka är fylld av tidningar, böcker och diverse papper.

– Jag hinner inte läsa allt jag vill numera, säger Borghill, men hon har fullständig koll på vad som är på gång i Åland och världen.

Och hon deltar gärna i viskvällar, hembygdsfester och andra festligheter som ordnas. Söndagen före intervjun hade hon fått följa med brorsonen och hans fru till en Evert Taube-kväll med spelmannsgillet.

– Det är många stickande tanger som inte förstår hur uppiggande sådant är. Jag tar varje tillfälle i akt att fara på festligheter.

Samhällsengagerade föräldrar
Borghill Lindholm växte upp på

gården Myran i Sund med två bröder. Föräldrarna Abel och Julia var jordbrukare, och båda samhällsengagerade. Borghill fick följa med sin pappa på Lantmannsgillet möten redan som riktigt liten flicka. Föräldrarna hörde också till grundarna av föreningen Allsvensk samling på Åland. Då var Borghill tio år, och hon har alltså varit medlem sedan dess.

Föreningen grundades i besvikelsen över att vi inte fick höra till Sverige, och fick hastigt många medlemmar.

– Den ligger mig fortfarande varmast om hjärtat. Den har inget med Allfinlandssvensk samling att göra, Finland har jag aldrig brytt mig mycket om.

Numera har Allsvensk samling på Åland ett hundratal medlemmar. Den är en underförening till den svenska Riksföreningen Sverigekontakt, som tidigare hette Riksföreningen för svenskhe-

BORGHILL LINDHOLM utsågs till årets ålänning 2010. Hon finns också på Youtube där hon läser dikten Trollens jul.

...Borghill Lindholm

→ tens bevarande i utlandet.

Kastelholms byalag, marthaföreningen och ungdomsföreningen i östra Saltvik är andra föreningar som Borghill fortfarande är aktiv i.

– Ungdomsföreningen slipper mig inte, min mamma var med och grundade den och jag har ett livslångt medlemskap där.

Talets gåva har hon fått från Lindholmska släkten säger hon. Pappa Abel var försäkringsagent och hade smort munläder, han hade också varit i Amerika och lärt sig att alla är lika värda och att säga du till vem det vara månne.

– Jag har heller aldrig haft skillnad på folk.

Tyckte om djur

Helst av allt ville Borghill bli jordbrukare, hon tyckte om djuren på gården och tänkte sig ett liv med dem. Skriftskolevintern, när hon var 15, drabbades hon dock av en förkylning som aldrig ville ge med sig. Hon hade hög feber i långa perioder, men det enda den tidens läkare kunde göra var att konstatera att det var någon slags förkylning och skriva ut Mixtura Simplex.

– En väldigt bra medicin för övrigt, jag har bråkat med apoteken att de ska börja sälja den igen.

Senare har hon förstätt att hon den vintern och vintern därpå drabbades av flera barnsjukdomar på raken; mässling, röda hund och scharlakansfeber. Resultatet blev tjugo år då hon aldrig kände sig riktigt frisk, och hade märkligt kraftlösa händer.

– Det kom och gick i händerna under de där tjugo åren, men när det var som värst kunde jag inte ens trä på en synål.

Hon fick utstå en del spydiga kommentarer från byborna som tyckte att den frispråkiga Lindholmsflickan bara var lat.

– Värst var det under kriget då jag måste försöka förklara för myndigheterna att jag inte klarade av att arbeta. Mamma grät, pappa svor och jag gjorde både ock, och till slut gav de med sig. Ingen av oss har förresten någonsin varit krigsintresserad heller.

Hur det kom sig att de märkliga anfallen plötsligt slutade har hon heller inte fått någon förklaring på.

– Kanske för att jag inte har ansträngt mig så mycket.

När hon läste Eva Mobergs bok om Florence Nightingale för några år sedan var det som om det var hon själv som skildrades säger hon.

– Florence Nightingale hade precis likadana symptom som jag i händerna. När Eva Moberg var här och höll föredrag om boken frågade jag henne om hon visste vilken sjukdom hon haft. Hon sa att det enda som kommit fram var att hon haft en svår förkylning när hon var ung, och att hon sedan aldrig blev riktigt frisk igen.

Ischias och ryggproblem

Men Borghill råkade också ut för andra kroppsliga krämpor. Efter kriget fick hon ischias – ”äntligen något som folk förstod” – och i augusti 1950 drabbades hon av långvarigt och besvärligt ryggskott.

– Jag minns att det var då för min far hade dött 1949, och min bror som hade tagit över gården skulle gifta sig. Det var alltså jag som skulle sköta korna, men fast det fanns mjölkmaskin vid det laget var det otroligt jobbigt med det där ryggskottet.

Hon hade perioder då hon var verkligt nere, deprimerad skulle det förmodligen heta idag.

– Det gick så långt att jag tyckte det var onödigt att leva. Det var ju

inte roligt att inte kunna göra något i en tid då det var fysiskt arbete som räknades.

Förutom familjen hade hon stort stöd i Erika som varit piga på Myran när barnen var små.

– Hon var den bästa lekkamrat jag haft och senare kunde jag prata med henne om allt. Hon räddade mig från att bryta ihop.

Istället för fysiskt arbete engagerade Borghill sig alltså i föreningar och samhällsfrågor, och när hon började i Lantmannaskolan utanför Uppsala efter kriget vände det.

– Det var en himla massa grönsaksätande där, och husen var varma och inte som vårt gamla dragiga. Jag tror det var det som gjorde mig frisk. I skolan fick jag vara likadan som alla andra och ingen beskyllde mig för att vara lat.

Arbets terapeut

På den tiden måste man ha visum för att uppehålla sig i Sverige, och när skolan var slut var det några veckor kvar på visumet. Borghill beslöt sig för att söka upp en läkare i Stockholm för att få en förklaring på sina besvär. Han konstaterade att hon åtminstone hade haft oätgärdad scharlakansfeber, och att hennes rygg hade en skada som gjorde att till exempel kontorsarbete var uteslutet.

– Jag var desperat, min pappa hade dött och jag hade ingenstans att ta vägen. Jag hade just läst en artikel om arbetsterapi på ett Stockholmsjukhus och frågade om läkaren trodde det kunde vara något för mig.

Det trodde läkaren som sade att Borghill ju var en optimistisk och glad människa som nog kunde pigga upp patienterna. Borghill, som alltid varit handarbetsintresserad, fick en praktikantplats vid arbetsterapin på ett sjukhus i

Borghill Lindholm fyller nittiofem på sensommaren, men hon tänker inte fira. "Jag firade då jag fyllde femtio, det räcker". På frågan om hon ska fira då hon fyller hundra svarar hon: "Jag har tänkt slippa bli hundra".

Stockholm i två vintrar, och blev därefter Ålands och Finlands första arbetsterapeut. Det uppmärksammades i den lokala tidningen förstås, och när sanatoriet byggdes på den plats där Ålands centralsjukhus står nu, blev Borghill kontaktad av överläkaren och erbjuden tjänst som arbetsterapeut för lungpatienterna.

Det var livliga år. Borghill byggde upp ett bibliotek, hjälpte till att bilda patientförening – "jag har alltid haft lätt för att bilda föreningar" – och ordnade fester förutom att hon förstas ledde handarbets- och annan fysisk terapi.

– Jag jobbade där i tjugo år, och det var en trevlig tid, men sedan sades det att den tidens patienter inte längre behövde terapiavdelningen och jag fick sparken.

Den troligare orsaken tror hon var den nykomna doktorn från Helsingfors som "led av högfärdssjuka" och inte tyckte om att Borghill duade honom.

en riktig "pallervant".

Så när Borghill var strax över femtio blev hon sjukpensionär. Landskapsstyrelsen meddelade detta i ett brev som anlände mitt i en fest som hon ordnat i sjukhusets matsal.

– De vågade inte prata med mig utan skickade brev. Det fanns en del som var rädda för mig faktiskt.

Borghill gifte sig aldrig och fick inga barn.

– Nej, det var ingen som ville ha mig. Och förresten fanns det ingen jag ville ha heller.

Ungefär samma sak svarar hon på frågan om varför hon aldrig engagerat sig politiskt.

– Ingen har frågat, ja, förutom Kastelholmskommunisterna en gång. Jag var stolt över att bli tillfrågad av dem, men jag har inte nerver att hålla på med politik. Jag vill att saker ska hända snabbt.

Orättvist med medaljer

Medaljer är en annan sak hon inte tycker om. När hon i slutet av 50-talet tilldelades SFV-medalj för sitt arbete för finlandssvensk-

heten vägrade hon ta emot den. Men hon gick på middagen och fick sitta mellan **Evert Ekroth** och **Gunnar Jonsson**.

– Jäklar vad de tog i när vi skulle sjunga allsång, jag blev helt dränkt i de där mansrösterna.

Inte heller den lagtingsmedalj som tilldelades alla som jobbat inom landskapet mer än tjugo år tog hon emot.

– Det är orättvist med medaljer. En del får dem fast de inte gjort något, medan andra som jobbat på aldrig någonsin får någon medalj.

Men när hon tilldelades folktingsmedaljen 2008 tog hon faktiskt emot den.

– De behövde väl någon att ge den åt här på Åland. Men jag förde den till museet genast efter festen.

Förtjänsttecknet som hon för ett par år sedan fick för sina insatser i Allsvensk samling på Åland för tog hon dock gärna emot.

– Det var ju bara ett litet märke, ingen medalj, det sitter ännu på kavajslaget där professor Bo Ralph fäste det.

Älskade språk,

AV MÄRTEN MICKOS

Ja, jag har väl alltid varit kär i dig. Blivit omtumlad av dig. Trasslat in mina tankar i dig. Fått mitt hjärta att slå hårt för dig. Känt dig på mina läppar. Beundrat din skönhet. Accepterat dina brister. Jag gillar dig påklädd – talad; och avklädd – skriven. Jag beundrar ditt höga språk och njuter av dina lokala varianter. Du är min älskling, min skönhet. Du är min inspiration, mina tankars klädnad.

Så underbart att du har träff med mig hela tiden. Jag hittar dig i dammiga böcker och i mina gamla anteckningar. Du klär dig i ett korsord eller ett vykort. Ibland uppträder du på baksidan av ett gammalt fotografi. Jag ser dig i tidningar. Jag söker upp dig på min dator. Du är med mina vänner när de skickar mig små uppdateringar och meddelanden. Du är med mig när jag tänker och drömmar. Du är aldrig långt borta.

När träffades vi för första gången? Så skrämmande att jag inte minns. Jag kan inte tänka så långt bak. Jag skulle vilja fira vår årsdag, men när är den och hur många år är det? Föråt att jag aldrig skrev upp just den saken. Du var väl där hela tiden kan jag tänka. Du satt väl där stolt leende, i full vetskap att jag skulle falla för dig helt och hållet. Kanske du rentav viskade eller sjöng något för mig innan jag ens var född. Gjorde du det? Om jag riktigt tänker till så kan jag nästan se det för mina ögon. Ja, eller höra det i mina öron.

Senast vid min födelse var du väl där med otaliga röster och nyanser? Det känns logiskt att anta att du redan då lade grunden för allt i mig. Du lät mig uppleva dig i all din prakt – genom mjuka viskningar, stilla sånger, glada utrop, hårda skrik och mullriga

folksamlingar. Jag tror du gav mig en full bredd av dig själv. Du ville i ärlighetens namn få mig att förstå vidden. Vidden av allt. Alla saker har en stilla mjuk form och en våldsamt skrånig form. Alla saker kan upplevas som det finaste eller det värsta. Allt är frivilligt eller allt är ett tvång. Det enda som avgör frågan är vår egen inställning. Vår kärlek till dig kan vara lycklig men den kan också vara olycklig.

Jag blev smygkär i dig och i dag är jag helt och hållet förälskad. Jag vill höra dig, se dig, tala dig och skriva dig. Inget känns bättre än att känna igen dina invanda former. Men ibland är det avvikelserna som är de finaste. Just när man tror att du är regelbunden så gör du ett tvärt kast. Precis när man vant sig vid avvikelserna slår du in på en vanlig lunk.

Men tycker du också om mig? Är kärleken besvarad? Jag har alltid trott så, men kan jag vara säker? Du skriver ju aldrig under dina brev med eget namn. Och i ärlighetens namn verkar det som om du fattat tycke för alla som tycker om dig, och till och med för en del som uttryckligen inte tycker om dig. Nu blev jag ett tu tre osäker. Tänk om det inte är ömsesidigt? Tänk om jag är ensam om känslorna? Inte kan det väl vara så att du inte bryr dig om mig?

Lugn, lugn, säger jag till mig själv. Tänk efter. Det gör jag nu. När jag behöver dig – då är du där. När jag söker efter ett ord – ja då bjuder du på flera. När jag dagdrömmar om framgång och lycka – då är det med din hjälp. När jag kommunicerar med andra – då bjuder du på krutet. När jag vill uttala mig klokt och strukturerat så bjuder du på grammatik och regler. Tack och lov! Inte bara är du min älskling, jag är också din. Du är där för mig i vått och

...Älskade språk

→ i torrt. Du ställer upp. Du till och med bryter mot dina egna regler så att jag skall få säga det jag vill just som jag vill. Va kiva!

Vilken lättnad. Jag bara sitter här och talar och skriver för mig själv, och det känns som om du var här. Det känns som om mina tankar är du. Det känns som jag jag vore du. Och om jag älskar dig och jag är du så då älskar du väl mig också? Ha – där fick jag dig! Du är min. Du är ärans och hjältarnas och de små människornas. Du är fångad hos oss, vare sig du vill eller inte. Det är inte du som är ett tvång för oss. Det är vi som är ett tvång för dig.

Jag undrar för resten hur du själv har det. Här sitter jag och gottar mig i min kärlek till dig. Här sitter jag och finjusterar detaljerna så att jag själv kan skina. Men tänker jag alls på dig? Har jag någon förståelse för det liv du lever? Har jag fattat vilket enormt arbete du utfört, och uppskattar jag över huvud taget vad du nu håller på med? Detta tål att tänkas på. Kärlek är inte kärlek om den inte är ömsesidig. Du behöver kanske mig på sätt som jag inte insett. Du kanske inte känner dig älskad. Är det så? Känner du dig utstött och hotad? Känner du kanske att du är älskad av tvång och inte av kärlek? Är du rädd för att ses som en oinbjuden gäst? Hemska tanke; så illa kan det väl inte vara?

Menar du att jag svikit dig? Det säger du väl inte? Eller, när jag tänker närmare på saken, det säger du kanske? Har du tröttnat? Har du ställt upp varje gång, men jag har inte? Har du givit allt, bara för att få intet? Har du kämpat, och jag har latat mig? Har du sträckt ut din välkomnande hand till andra som villigt hade tagit den bara dina existerande älsklingar hade accepterat det? Har kanske min kärlek till dig – självupptagen, slår det mig – hindrat dig från att få nya vänner? Har min självupptagna kärlek till dig strypt dig?

Jag hoppas verkligen att jag inte gör livet surt för dig. Jag älskar dig, men jag vill att alla andra också skall älska dig. Jag vill se dig respekterad och framgångsrik. Den glädje jag får av dig vill jag att vem som helst skall kunna få. Jag vill att andra skall gilla dig för din skull och inte för min skull. Jag vill så gärna se glädjen i andras ögon när de upptäck-

er dig. Jag vill dela glädjen med dem. Jag vill skrat- ta inte åt men med deras misstag när de lär känna dig. Jag har själv gjort så många misstag med dig att jag inte ids eller täcks minnas. Det är väl just därför jag älskar dig! Jag fick vara mig själv. Jag fick söka mig fram. Aldrig klandrade du mig. Du bara upp- muntrade mig att gå vidare på vägen.

Det är det vi skall göra – du och jag! Vi skall få folk med på vägen. Vi skall älska alla. Vi skall bli älska- de av alla. Vi skall dela med oss av dig. Det du har är osinligt. Det skall inte finnas svartsjuka. Att jag älskar dig och du älskar mig betyder inte att inte an- dra kan göra just precis som vi. Alla kan älska dig. Och du har kapacitet att älska alla. Du finns till för alla. Du finns till för dem som känner dig och ännu mer för dem som ännu inte känner dig. Att de gör fel betyder bara att de är på väg. Du har något vär- defullt för var och en som kommer till dig. Du hjäl- per dem se saker i ett nytt perspektiv.

Vad glad jag blir. Det finns alltså en framtid! Vi kan leva tillsammans – du och jag, och du och alla.

Kanske jag är 16 år och du är 16 hundra år. Men vad gör det! Vi kan leva tillsammans. Vi kan respekte- ra varandra. Du kan dra fram dina gamla saker och jag kan tvinga på dig mina nya saker. Jag älskar dina rynkor, vet du. Jag både beundrar och skrattar åt din ålderdomlighet. Fattar du inte att världen föränd- ras? Ha! Du är så söt. Du försöker hålla i det gam- la också om du vet att det är hopplöst. Det är just det som gör dig så söt. Stark och mäktig är du ock- så men det vill jag inte säga för då blir du högfärdig. Bäst är bara att hålla sakerna som de är: jag älskar dig i din gammalmodighet och du gör klokt i att älska mina ungdomliga påfund. Annars är du slut!

Men du – hur får vi världen med oss? Varför tyck- er så många illa om dig? Varför är du så krånglig? Varför drar du dig inåt när det finaste med dig är att du når utåt? Kunde du inte göra dig mödan att en- tusiasmera andra också? Varför ställer du krav när du kunde erbjuda glädje? Varför driver du på regler när du kunde driva på förståelse? Varför tadar du dem som försöker, när det är de som inte försöker som är problemet?

Du har så många älsklingar och beundrare – jag är blott en! – så varför drar du inte nytta av det? Var- för drar du dig till baka och sluter dig i ditt inre. Vi vill alla se dig ute på dansbanorna, sportplaner- na, torgen och samlingsplatserna. Vi vill vara din vän för att vi vill, inte för att vi måste. Vi vill höra dina spännande historier. Vi vill leka med dig. Vi vill snubbla på dig. Vi vill stoltsera med dig. Vi vill visa upp dig för alla våra vänner – nya och gamla – som någon vi alltid stått nära.

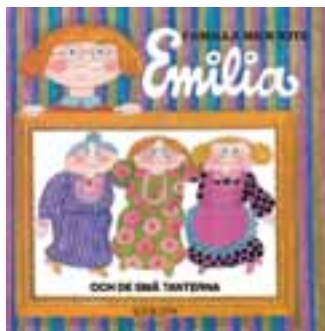
Sluta vara en krånglig gamling! Sluta gnälla, slu- ta tänka på det förgångna, sluta drömma om en tid som aldrig egentligen fanns. Glöm din upptagen- het. Du har inte utsatts för någon orätt. Lev i nuet. Damma av dina rutiner. Damma av dina förvänt- ningar. Charmera världen. Den vill bli charmerad.

Och den älskar dig. Jag älskar dig.

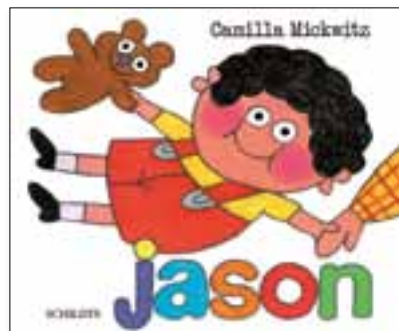
Du är kanske inte så mäktig som du en gång var. Men du är lika charmerande, om inte mer.

Om jag inte sagt det redan, och även om jag gjort det, vilket jag har, så skall du veta att jag älskar dig. Du rinner i mina ådror och blixtrar i mina nerver. Du ockuperar min hjärna. Du formulerar mina tan- kar. Du har stil, rytm, takt och hållning. Du ser ut som det jag skriver och låter som det jag säger. Du är det finaste.

*med de innerligaste hälsningar,
Jag*

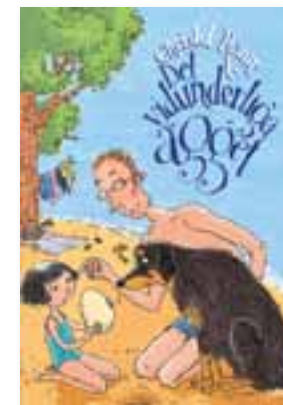
Camilla Mickwitz
EMILIA OCH DE SMÅ TANTERNA
Ca 21 €

Camilla Mickwitz
JASON
Ca 21 €

Anna Gullichsen (text)
& Cara Knuutinen (bild)
BETTY ÄR EN SPECIELL SORTS KO
Ca 17,90 €

Christel Rönns (text & bild)
DET VIDUNDERLIGA ÄGGET
Ca 16,90 €

Henrik Huldén (text)
& Ulla Donner (bild)
GOSSE GOSIG ÅKER TÅG
Ca 15 €

Marianne Peltomaa
& Jani Strömsholm (text),
Carlos da Cruz (bild)
JOHANNES, PAPPAS TRÄNARKOMPIS
Ca 24 €

Sebastian Lybeck (text)
& Daniel Napp (bild)
LATTE IGELKOTT RESER TILL LOFOTEN
Ca 22 €

Sarah Kläpp (text & bild)
ICHABOD KVICK OCH JÄRNBLÄCKFISKEN
Ca 17,90 €
Utkommer i maj

PROSA

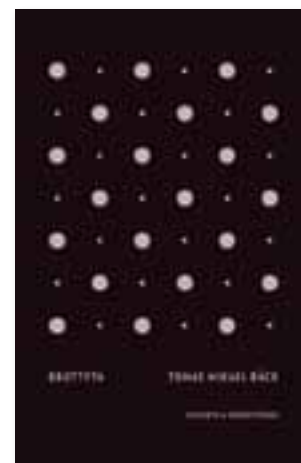
Peter Sandström
TILL DIG SOM SAKNAS
Ca 28 €

ESSÄER

Mikael Enckell
**PERSPEKTIV FRÅN
ANDRA SIDAN**
Ca 28,90 €

LYRIK

Tomas Mikael Bäck
BROTTYTA
Ca 20 €

KOKBÖCKER

Matilda Mannström
VRÅLHUNGRIG
Mat nu eller genast
Ca 17,90 €

Jenny Björklund
BARA GÅ
Ca 20 €

Monika Fagerholm
& Martin Johnson
HAVET
Fyra lyriska essäer
Ca 24,90 €

ANTOLOGI

Julia Wiraeus
& Andrea Svanbäck (red.)
DET LUKTAR INTE
En antologi om pengar och ångest
Ca 22,90 €

Karin Erlandsson
SÖTT OCH NÖTT
Ca 17,90 €

LÄSBITEN ÄR denna gång några dikter ur Matilda Södergrans diktbok Maror (ett sätt åt dig) som utkommit på Schildts & Söderströms.

Matilda Södergran är filosofie kandidat i engelsk litteratur och verksam som kritiker och författare. Hon bor i Malmö och går översättarutbildningen vid Lunds universitet. Hon vann år 2006 första pris i SFV:s Arvid Mörne-tävling. Ett par år senare, år 2008, debuterade hon med den rosade diktsamlingen Hon drar ådrorna ur. Året därpå utkom Deliranten, och år 2012 Maror (ett sätt åt dig).

ANDREAS ANDERSSON

Du försökte tala genom munkavlen.

Du blandade dig i.

Du vet inte vad som tog åt dig.

Sedan drömmer du. De tunna strumporna går ständigt sönder.

Maskor rivs till långa linjer.

Du glömmer att klä av dig. Du glömmer att sova.

Tygen kliar som hud.

Ta kontroll över situationen. Bli inte befolkad.

Betrakta dig själv. Du är vacker. Du har gråtit.

Höghus. Stockbilar.

Allt har trängt genom dig i en enda lång passage.

Någon pratar förtroligt på gatan nedanför.

Du anstränger dig för att höra men rösterna koagulerar i ditt huvud.

Molnen ser inte ut som något annat idag (heller).

Den böljande massan precis över markytan. Den svarta röken.

Du går långa promenader. Kastar torrt vetebröd som blöts upp i vattnet,
i fågelhalsarna.

Brödet hopas i strandkanten.

Dunkar mot båtarna för varje våg.

Hamnen luktar död, glömska. Du somnar där.

Värker gör bröstet.

Den vita vätskan mot det vita tyget våta cirklar våta orglar under huden.

Nynnar. Känner på det uppsatta håret.

VISÄ →

RIKTER LIC

SLÄTT AVSLUTANDE DEL I PÅSTÅTT

BOKSÄTT ANFÄN VÄRDESLÖST

→ **AMERI-KANISK** SÄNSÖRIN

BRUFET TAL

GÖRS I MUSIK

→ **RELIGIÖS** NIGA

AN-TASTA KISA

SLÅ I ÖRRÄN KISA

ÖKOKT KAN ELDA EN PLATJA!

MERI-KANTO ↓

→ **GEN-LJUDER** FINNSKE FOLKMAN

KRUK-VÄXT

DEN FEMTE GRUND SPÅKEN

PADDELL 370-FÄRT

OMRÅDE I HVA DEL AV LÄSÅR

NÄDE-GÄVA

ENKILT NI SOM OBJEKT

JULI-GOSSE AN-FALL

→ **LOTSLIG** PLATS FÖR GRÄDDNING

ÖCKSÄ EN ÅSING

SYNLOG FÖREL-STÄNDE

JAPANISK GENL-TIKER

RYSKT LANT-STÄLLE

KRAV

ÄR HUND SOM SMÅ SKÄLLES

OCH

MUSTAR SILLERET

MEGODS-LÄNDE

IRIDIUM

SKUMPIG

→ **KAT-OJUR** KÄRT MÖTE

ARMERING FÖR MÄNNEN

ATERTÄG

DÄLLG TIDPUNKT

JÄR KANSKÉ

VÄNSKAP STRÄNGT INSTRUMENT

TRAN-BÄR

ÖNAGAN MED LÅNG SVANS

PIJBLK FRÖDUK

SOM BE-FINNEDE LÄNGRE

FÄRTY SOM ROPDES AV SLAVAR

FISK-RUBBSAP ÖKEN-ARTAD

AMERI-KANISK GEMENS-KAP

ED LUGTIGT ORD

GREKISK FILOSOF

→ **KOST-SAMMA** TA LITET LÄNGRE

HERN PÅ HUS GÄLLAN TOR OCH ODEN

GRANNE

→ **SÄ** BÖR-JALTYEUS FÖR BIL TRAN LÄSOTID

MAT-INTIG KRYFTON

BARUM

LÄVE-MENSTERN GUDOMAN GÄMMAL SKIVE

FLIT TALL-VÄXT

ANSTÄD

BMA 2012

PERSON SOM KÖR I LÅNG ET LÖPP

EN AL MEN INTE ET TRÄD

Enkel

	1		3					
	5	4	7	2	8		1	
8			9					
	3	7		5	4		8	
					9		4	
								7
	2	9		4				
	7		2				3	4
5								

Expert

						5		
	9		6			7	2	
		3	8					
	1					6		
		5			8			
9				2	3		7	
							9	7
								6
								3
	8					9	1	

Krysslösning 1/2012

Sammanlagt 107 svar skickades in. Bland de rätta svaren drogs vinnaren: Henrik Fägelbärj, Vasa.

BMA 2012

LÄT E

AN VÄRST

STRÅL FÖRST DRÄMMA

Ö JNAGG

T KVIGA

→ **EN**

STRÅL FÖRST DRÄMMA

RA UK

AN S Ö K A

GERA STINNE

LO

AN S Ö K A

KAP R I O L

JUBIL FÄLLE

TEM P E L S A L

STOR RUM

L E T L A

ÖVER LIC

E

S

AN S E

LE O U

LE O U

IV

AST E R I X

A F R I

PER U E D

K A R T

Ö S E L L

L Ö P A R E

K A N T A

R A R

A P

E U

A B E R

A U L A

I N R E

E L

T V I

R

U T S L A G

A S T A

M A S T E R

F U L L I G

K L A N T I G

S R I K I

L A S K E

G R

S K R I N

N O T A

E A

A N G E

G O D

T U R F

Sudokulösningar

Enkel

7	1	2	4	3	6	8	9	5
9	5	4	7	2	8	6	1	3
8	6	3	9	1	5	4	7	2
2	3	7	6	5	4	9	8	1
1	8	5	3	7	9	2	4	6
4	9	6	1	8	2	3	5	7
3	2	9	5	4	7	1	6	8
6	7	8	2	9	1	5	3	4
5	4	1	8	6	3	7	2	9

Expert

8	6	7	4	1	2	5	3	9
1	9	4	6	3	5	7	2	8
2	5	3	8	9	7	4	1	6
3	1	8	7	5	4	6	9	2
7	2	5	9	6	8	3	4	1
9	4	6	1	2	3	8	7	5
5	3	1	2	4	6	9	8	7
4	7	9	5	8	1	2	6	3
6	8	2	3	7	9	1	5	4

Namn: _____

Adress: _____

Vinstbok för krysset 2/2012 är Marianne Blomqvists *Våra fyrfota vänner har också namn*. Skicka in lösningarna före 1.10 till Svenskbygden, PB 198, 00121 Helsingfors. Märk kuvertet "Kryss". Du kan också skanna eller fota din lösning och eposta den på redaktion@sfv.fi Kom ihåg namn och adress.

Bli vän med vännerna!

Svenska folkskolans vänner är en opolitisk, mångsidig och livskraftig förening med cirka tiotusen medlemmar. SFV är aktör inom utbildningssektorn, äger förlag och kulturhus, ger ut egna publikationer och entusiasmerar och stöder personer med priser och medaljer.

Bli medlem!

Enklast via webben www.sfv.fi eller ring 09-6844 570.

Medlemskapet kostar endast 10 e. För avgiften får du kulturtidningen *Svenskbygden* och föreningens uppskattade årsbok *SFV-kalendern*.

Kanslitiden är 9–15
Annegatan 12,
Helsingfors

www.sfv.fi

Vi finns på
Facebook
Twitter
YouTube